

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อนบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน เขตอ้าวโภเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้า ทบทวน แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยไว้ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและบทบาทของพระสงฆ์

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์

2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

3. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและบทบาทของพระสงฆ์

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

บทบาทตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2525 (2546 : 602) ให้ความหมายว่า การกระทำตามหน้าที่ หรือ พฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหมายให้บุคคลกระทำ

นอกจากนี้คำว่า “บทบาท” ได้มีนักจิตวิทยา นักการศึกษาและนักสังคมวิทยาให้คำนิยามไว้ดังนี้

พระมหาไพสิทธิ์ สัตยาธุ (2542 : 65) ได้ให้ความหมายว่า บทบาท หมายถึง สิ่งที่เรา ทำหรือหน้าที่ที่เราต้องทำ เมื่อเราเป็นอะไรสักอย่างหนึ่ง สิ่งที่เราทำต้องมาคู่กับสิ่งที่เราเป็น คือ สถานภาพ ส่วนบทบาทที่สังคมคาดหวังหมายถึง สิ่งที่สังคมหรือคนส่วนใหญ่ตั้งเป็นข้อกำหนด ว่าใครก็ตามที่มีตำแหน่งของย่างใดอย่างหนึ่งในสังคมจะต้องปฏิบัติอย่างนั้น เพราะสังคมถือว่าเป็น สิ่งเดียวที่สามารถใช้ชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข บทบาทมีความสำคัญเพราะว่ามนุษย์ ทุกคนมีสถานภาพติดตัวที่แตกต่างกันมาตั้งแต่เกิด ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ความแตกต่าง

ของครอบครัวที่ให้กำเนิดจากนั้นบุคคลก็อาจเข้าสู่สถานภาพที่ตันได้รับคิดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นรวมทั้งการแสวงหาสถานภาพใหม่ให้กับตนต่อตามบรรทัดฐานที่สังคมได้กำหนด สังคมจึงเสมือนหนึ่งที่รวมสถานภาพของบุคคล และการที่บุคคลในสังคมมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้ก็เป็นเรื่องของสถานภาพเดียวกันส่วนใหญ่ เช่น พฤติกรรมที่ออกไปบันทາตในหมู่บ้าน แม่ท่านจะไม่รู้จักใครสักคนแต่ก็สามารถดูแลอาหารบันทາตได้ ทั้งนี้ เพราะทุกสิ่งดำเนินไปตามสถานภาพและบรรทัดฐานที่มีอยู่ในสังคมนั้นๆ สถานภาพจึงเป็นตัวกำหนดบทบาท (หน้าที่) ของบุคคลว่าจะต้องปฏิบัติต่อบุคคลอื่นในสังคมอย่างไร มันเป็นเสมือนกฎแขวนที่จะไม่เราให้เข้าใจถึงพฤติกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม ส่วนบทบาทของบุคคลนั้นจะเป็นตัวสะท้อนให้เราเข้าใจถึงพฤติกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม ทั้งสถานภาพและบทบาทจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญจะช่วยให้มนุษย์สามารถเข้าใจพฤติกรรมของบุคคล และสามารถจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันในการพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า

สุพัตรา สุภาพ (2540 : 26) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพนั้น

มาในชั้นชวนนิตย์ (2539 : 11) ได้ให้คำจำกัดความบทบาท คือ บทบาทที่ปรากฏจริง และบทบาทที่สังคมคาดหมาย

1. บทบาทที่ปรากฏเป็นจริง หมายถึง การแสดงพฤติกรรมที่บุคคลของตำแหน่งต่างๆ หรือสถานภาพทางสังคมประพฤติปฏิบัติให้เห็นในชีวิตประจำวันเรียกว่า พฤติกรรมบทบาท

2. บทบาทที่สังคมคาดหมาย หมายถึง การทำหน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมหรือองค์กรกำหนดหรือตอนเจนได้รับการคาดหมาย ตามปกติสถานทางสังคมที่มีอยู่ให้ผู้ที่ดำรงหรือครองตำแหน่งนั้นๆ ประพฤติปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน ขบวนธรรมเนียมกฎหมายที่ของสังคม

งานพิศ สถาปัตย์ส่งวน (2538 : 96-97) ให้ความหมายของบทบาท (Role) ว่า เป็นการกระทำตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ สถานภาพและบทบาทมักเป็นของคู่กัน คือ เมื่อมีสถานภาพจะต้องมีบทบาทด้วยแต่ไม่เสมอไป ดังนั้น บทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (Role) เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมทำให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำการห่วงกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถพยากรณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ เช่น ผู้มีตำแหน่งเป็นพ่อจะได้รับการคาดหวังจากสังคมให้แสดงบทบาทหรือหน้าที่ต่างๆ ของพ่อซึ่งต้องเลี้ยงลูก ส่งเสียเล่าเรียน อบรมสั่งสอนให้ความรัก

ความอึ้งอันดูและอื่นๆ อีกเป็นต้น ตำแหน่งอื่นๆ ก็เช่นกัน ครู อาจารย์ เสมียน การโรงต่างๆ มีบทบาทที่คาดหวังจะต้องทำในฐานะที่ครองตำแหน่งต่างๆเหล่านั้น

ณรงค์ เสิงประชา (2538 : 19) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ ในตำแหน่งที่เขามีอยู่ เป็นการรวมความคาดหวังที่เกี่ยวกับตนเอง และของบุคคลอื่นๆ ที่ผู้แสดง มีความสัมพันธ์ด้วย

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2536 : 137) กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทว่า เป็นความสัมพันธ์ระหว่าง บุคคลปัจเจกบุคคล สังคมเป็นเครือข่ายของสถานภาพและแสดงบทบาทตามสถานภาพที่ ครอบครอง จะมีลักษณะที่สำคัญ 2 อย่าง คือ

1. ลักษณะเกี่ยวกับตน (Self-Relate Chatacteristics) ได้แก่ลักษณะต่างๆของบุคคลที่ เขากิดว่า เป็นหรือมีลักษณะเช่นนั้น ลักษณะนี้จะมีผลต่อการประพฤติตามสถานภาพที่เขาดำรง อยู่และจะเป็นฐานในการเดือกด้วยความคาดหวังประเภทต่างๆมาเป็นแนวในการประพฤติตาม สถานภาพ

2. ความสามารถและทักษะในการแสดงบทบาท (Role Playing Skills and Capacities) ความสามารถเป็นสิ่งติดตัวมาแต่กำเนิดของแต่ละบุคคล ตัวบทักษะเป็นสิ่งที่ได้ เรียนรู้ภายหลัง แต่ทั้งสองสิ่งก็เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน หากไม่มีความสามารถเป็นทุน ทักษะ ก็ไม่อาจเกิดได้ ด้วยทักษะและความสามารถนี้เองทำให้บุคคลแสดงบทบาทได้

สมคิด เพ็งอุดม (2535 : 50) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่ถูก กำหนดโดยสถานภาพ หรือตำแหน่ง ตำแหน่งและบทบาทซึ่งเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน ไม่สามารถแยก ออกจากกัน ได้ เปรียบเสมือนเรียบง่าย ถ้าด้านใดด้านหนึ่งของเรียบง่ายเป็นตำแหน่ง อีกด้านก็ต้อง เป็นบทบาท

กรรณิกา ขวัญอารีย์ (2535 : 10) ได้ให้ความหมายของคำว่า บทบาท หมายถึง สิ่งที่มี ลักษณะ 3 ประการ คือ ประการแรก บทบาทที่กำหนดไว้เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนด ลักษณะและหน้าที่ของตำแหน่งไว้ ประการที่สอง บทบาทที่ควร (Perceived Role) เป็นบทบาทที่ แต่ละบุคคลอาจแตกต่างกัน และประการสุดท้าย บทบาทที่กระทำการ (Performed Role) เป็น บทบาทที่บุคคลได้กระทำการตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่ จะกระทำในแต่ละสังคมในช่วงเวลาหนึ่งๆ

ธงชัย สันติวงศ์และชัยศรี สันติวงศ์ (2532 : 10) ได้ให้ความหมายของบทบาทว่า บทบาท หมายถึงภาระหน้าที่ขององค์กรที่จะต้องจัดการให้ทรัพยากรที่เป็นบุคคลและวัสดุ สามารถประสานเข้าด้วยกันเพื่อให้องค์กรมีประสิทธิภาพมากที่สุด

กมตรตน หล้าสุวงษ์ (2527 : 50) กล่าวว่าบทบาทหมายถึง การประพฤติปฏิบัติดตามตำแหน่งและสถานภาพในสังคมนั้นๆ ถ้าตำแหน่งหรือสถานภาพเปลี่ยนไปบทบาทก็จะเปลี่ยนไปด้วย และถ้าบุคคลใดในสังคมมาก็ขึ้นเท่าใด บทบาทก็จะเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น

อรุณ รักษรรน (2526:56) ได้แบ่งประเภทบทบาทออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. บทบาทจริง (Actual Role) เป็นพฤติกรรมที่แท้จริงของผู้ที่ถูกความคุณโดยอัตโนมัติ พฤติกรรมส่วนตัว และปัญหาในการปฏิบัติงาน

2. บทบาทที่ถูกกำหนด (Prescription Role) เป็นขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบซึ่งหน่วยงานหรือองค์กรเป็นผู้กำหนด

3. บทบาทที่คาดหวัง (Expectation Role) เป็นความคาดหวังของบุคคลหรือสังคมที่มีต่อบุคคลผู้ครองตำแหน่ง และเป็นความคาดหวังของตนเองต่อบบทบาทนั้นๆ

บروع และเซลซ์นิก (Broom and Selznick; อ้างอิงมาจาก ทวี เจรภูล.1973 : 26) อธิบายความหมายของบทบาทว่า หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวกับสถานภาพหรือตำแหน่งในสังคม

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทผู้วิจัยได้สรุปเป็นแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ คือ บทบาทหมายถึงพฤติกรรม หรือหน้าที่ของบุคคลในตำแหน่งต่างๆที่แสดงออกหรือมีการกระทำเพื่อให้บังเกิดผลขึ้นในสังคม โดยการปฏิบัติหน้าที่หรือการแสดงออกตามสถานภาพของบุคคลหรือกล่าวโดยสรุปได้ว่า บทบาทมีความสำคัญต่อการคาดหวังหรือการกำหนดหน้าที่ของบุคคลตามสถานภาพ เพื่อให้บุคคลได้แสดงออกตามสิทธิหน้าที่ และตำแหน่งในสังคม โดยบทบาทจะเป็นแนวทางในการประพฤติและปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลให้สามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างเหมาะสม

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์

พระสงฆ์โดยตำแหน่งแล้วมีบทบาทหลักๆ อยู่สองอย่างคือ บทบาทในด้านการพัฒนาตนเอง ได้แก่การศึกษาพัฒนาความรู้ และการฝึกอบรมตนเอง เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดแห่งการบวช อันเป็นบทบาทตามอุดมคติของพระสงฆ์ และบทบาทที่ได้รับมอบหมายจากพระพุทธเจ้าภายหลังการพัฒนาตนเองแล้วคือการสร้างประ祐ชนสุขแก่ประชาชนหมู่มาก ซึ่งเป็นบทบาทที่พระสงฆ์พึงปฏิบัติตามความคาดหวังของสังคม แต่ในที่นี้ผู้วิจัยมีความต้องการศึกษาในประเด็นหลัง โดยมีความเชื่อเป็นพื้นฐานว่าพระสงฆ์ที่ต้องการศึกษาได้ผ่านการพัฒนา

ตนเองมาในระดับหนึ่งแล้วแม้จะยังไม่บรรลุตามอุดมคติที่ต้องการ แต่กำลังอยู่ในขั้นตอนของการพัฒนาตนเองไปพร้อมๆ กับการพัฒนาสังคมให้ได้รับประโยชน์จากผลของการพัฒนาตนเองนั้นด้วย

พินิจ ลาภานันท์ (2549 : 262-263) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการปรับเปลี่ยนบทบาทการพัฒนาของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคอีสาน พบว่า บทบาทพระสงฆ์ในภาคอีสานสามารถจำแนกได้เป็น 3 แบบหลัก คือ

1. เป็นผู้นำทางประเพณี ทำหน้าที่ศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ลึกซึ้ง เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นผู้ร่วมในพิธีกรรมตามประเพณีท่องถิ่น ในฐานะที่เป็นพระสงฆ์นั้น เมื่อผ่านการอุปสมบทแล้วก็ถือเป็นการถ้าเดินสู่วิถีแห่งสิกขาและต้องเจริญสิกษาคือศึกษาเรื่อยไปจนกว่าจะถึง จึงเรียกการสละความเป็นภิกษุสามเณรกลับไป เป็นคฤหัสถ์ว่าการ ”ล่าสิกขา” แต่ถ้าเป็นพระสงฆ์หรือสามเณรที่ต้องมีชีวิตแห่งการสิกษาตลอดไป จนกว่าจะจบสิกษาคือเป็นพระอรหันต์ พระสงฆ์ส่วนใหญ่จึงได้ถืออาชารศีกษา เล่าเรียน พระธรรมวินัยและพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นภารกิจหลัก ในขณะเดียวกันพระสงฆ์ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการทางศาสนาพิธีต่างๆ ซึ่งรวมถึงประเพณี และวัฒนธรรม ของท้องถิ่นด้วย เพราะกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องโดยตรงกับวิถีชีวิตพุทธศาสนาและเป็นข้อเรียกร้องหรือความต้องการพื้นฐานของชาวบ้านอีสานด้วย การเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชนจึงเป็นอีกบทบาทหนึ่งของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางประเพณีในสังคมอีสาน

2. เป็นผู้นำด้านพัฒนาศีลธรรมจริยธรรมเพื่อบรรสปั่นสั่งสอนให้พุทธศาสนาได้เรียนรู้ปฏิบัติธรรมจนสามารถเข้าใจในแก่นแท้ของพุทธธรรม ทั้งที่เป็นโลกุตรธรรมและโลกิยธรรม โดยพระสงฆ์จะเน้นการเผยแพร่ธรรมในลักษณะการอบรมสั่งสอนประชาชนให้อยู่ในศีลธรรม ให้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ การกิจที่ถือว่ามีความสำคัญมากในสังคมไทย เพราะนอกจากจะช่วยเหลือให้แต่ละคนเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตามเองให้พัฒนาขึ้นหรือปัญหาต่างๆ และพบความสุขที่แท้จริงได้แล้ว พุทธศาสนายังช่วยให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ถ้าหากไม่มีกระบวนการพัฒนาศีลธรรมจริยธรรมเข่นนี้ จิตใจของคนในสังคมคงจะเสื่อมกระด้าง ถ้ารัวและสังคมคงจะสับสนวุ่นวาย ไม่มีความสงบสุข ไม่มีการเสียสละและให้อภัย เพราะแต่ละคนจะดำเนินชีวิตไปตามสัญชาตญาณของการเอาตัวรอดเท่านั้น คนอ่อนแอก็จะอยู่ร่วมในสังคมได้ยาก อันนี้ถือเป็นหน้าที่สำคัญของทุกศาสนา

3. เป็นผู้นำในการพัฒนาสังคมรูปแบบต่างๆ สนับสนุนกิจกรรมพัฒนาสังคมร่วมกับชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน กิจกรรมที่ดำเนินการมีทั้ง การพัฒนาอาชีพเพื่อการเสริมสร้างรายได้แก่ประชาชน การพัฒนาจิตใจเพื่อสร้างเงื่อนไขสังคม ที่ส่งเสริมให้เป็นคนดีและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและกิจกรรมการพัฒนาที่จะช่วยเสริมสร้าง หรือปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน โดยพระสงฆ์นักพัฒนาส่วนมากเป็นเจ้าอาวาส หรือพระที่มีพระยามากๆ จนเป็นที่เคารพรั้าของชาวบ้าน พระสงฆ์ที่มีอายุพระานนท์อย่าง เป็นผู้นำการพัฒนาได้ยาก แต่ก็สามารถทำได้ถ้ามีคุณสมบัติพิเศษอื่นๆ ที่ชาวบ้านยอมรับ เช่น เป็นพระที่มีวิถีปฏิบัติน่าเลื่อมใส เป็นพระที่สามารถเทศน์และสอนได้เก่ง เป็นผู้ที่มีความสามารถ ด้านยาสมุนไพรหรือรักษาโรคตามแบบประเพล็พื้นบ้าน เป็นต้น เพราะความศรัทธาและ ความเคารพนับถือที่ชาวบ้านมีต่อพระสงฆ์ จะเป็นเงื่อนไขให้หักจุงชาวบ้านมาร่วมทำกิจกรรม การพัฒนาได้ง่าย ไม่ว่าจะเป็นการขอความร่วมมือด้านกำลังกายหรือกำลังทรัพย์ในการพัฒนา ก็มักจะได้รับความร่วมมืออย่างติดใจชาวบ้าน

อย่างไรก็ตามการจำแนกบทบาทของพระสงฆ์ทั้ง 3 แบบนี้ มีได้หมายความว่าพระสงฆ์ แต่ละรูปจะแสดงเพียงบทบาทใดบทบาทหนึ่งเท่านั้น บทบาทแรกและบทบาทที่สองถือเป็น บทบาทหลักของพระสงฆ์ทุกรูป มิเพียงบทบาทด้านการพัฒนาสังคมเท่านั้นที่มีพระสงฆ์ส่วน น้อยแสดงบทบาท หรือกล่าวได้ว่าพระสงฆ์ส่วนมากไม่สนใจแสดงบทบาทนี้ในขณะที่พระสงฆ์ นักพัฒนาจะแสดงบทบาททั้งสามไปพร้อมๆ กัน

ประกอบ มีโකตรกong (2541 : บกคดย่อ) ได้รายงานการวิจัยเรื่องบทบาทพระสงฆ์ ในการอนุรักษ์ส่งเสริม และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ในจังหวัดขอนแก่น โดยมี วัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาองค์ประกอบขั้นตอนในการอนุรักษ์ส่งเสริมและเผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค แนวทางการแก้ไขปัญหาในการอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยสรุปข้อมูลจากการศึกษาวิจัยมีดังนี้

1. ในการอนุรักษ์ส่งเสริม และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ของพระสงฆ์ใน จังหวัดขอนแก่นพระสงฆ์เป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรม ได้ด้วยความเสียสละเพราะมีความรัก ความหวังเห็นในศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่บรรพบุรุษสืบทอดก้าลังจะสูญหายไป ทั้งศิลปวัตถุ ประเพล็พิธีกรรม เพื่อที่จะเก็บรักษาไว้เพื่อนุชนรุ่นหลัง ได้ศึกษาและเป็นมรดกของชาวบ้าน ตลอดทั้งยังแสดงออกถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ

2. ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขพบว่า หน่วยราชการ หน่วยงานอกรชน วัด และประชาชนในท้องถิ่นต้องร่วมมือกันอนุรักษ์ ตั้งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม พื้นบ้าน ให้เป็นระบบสู่สู่ต้องตามหลักวิชาการการถือสารต่างๆ ช่วยให้การประชาสัมพันธ์ แจกเอกสารเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านรัฐบาลการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนเพื่อ ดำเนินการ

พระมหาสุก้า อุทโท (2541 : 92) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ไทยในสอง ทศวรรษหน้า (2541-2560) กล่าวว่าบทบาทของพระสงฆ์ คือผู้อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยพระสงฆ์ควรจัดให้ร่มรื่น สงบ สะอาด และมีสถานที่ปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นสถานที่เหมาะสม สำหรับพัฒนาศิลปะธรรมและจิตใจ ตลอดจนการฝึกฝนความเครียดด้านจิตใจของประชาชน นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้มี ป่าชุมชนภายในวัด เช่นสวนสาธารณะหรือเขตอุทยาน ซึ่งนอกจากจะเป็นการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังช่วยลดปัญหามลพิษที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคตด้วย

ณี ไชยธิรานุรักษ์ศิริ (2540 : 43-39) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในยุค โลกาภิวัตน์ : ศาสตร์และศิลป์ในการอบรมคุณธรรมของพระภิกษุภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้จัดหมวดหมู่โดยภาพรวม 3 บทบาท ดังนี้ บทบาทด้านการอบรมตน พระสงฆ์มีบทบาท เป็นผู้นำด้านปัญญาด้วยการศึกษาพิพูธศาสนา ด้านการพัฒนาตนเอง และ ด้านการปกครองสังคม บทบาทด้านการเผยแพร่พระพิพูธศาสนา พระสงฆ์มีบทบาทเป็นผู้พัฒนา ทางจิตใจ โดยการอบรมสั่งสอนหลักธรรมด้วยศาสตร์และศิลป์ บทบาทด้านการพัฒนาสังคม และบทบาทด้านการพัฒนาวัด บทบาทใหม่ของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ พระสงฆ์มีบทบาท ร่วมแก้ไขและพัฒนาสังคม จึงควรเพิ่มบทบาทสำคัญคือ การติดตามข่าวสารทางสื่อมวลชน เพื่อนำมาประยุกต์ใช้สอนธรรมะ การพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยเป็นผู้นำ และ ผู้ประสานงาน และการร่วมมือแก้ไขปัญหาการทำพิธิของสงฆ์ และได้แสดงให้เห็น แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ สถาคณลักษณ์กับบทบาทจริงตามที่นักวิจัย ได้ค้นพบจากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม พระสงฆ์มีบทบาทที่น่าเลื่อมใส เป็นผู้นำทางปัญญา ผู้พัฒนาจิตใจ และร่วมแก้ไขปัญหาสังคม มีวัตถุปฏิบัติที่ดึงจิตใจมุ่งเคร่งครัด มีเมตตาธรรมต่อคน ทั่วไป ถือความเรียนจ่ายเป็นหลัก

พระสมนึก อนันตรวงศ์ (2540 : 45-46) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง พระสงฆ์กับ สังคมไทยโดยพิจารณาเชิงสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง: กรณีศึกษาวัดใน กรุงเทพมหานครและยะลา พบว่า

1. ด้านเศรษฐกิจ พระองค์มีบทบาทส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพสู่ริตไม่เบียดเบี้ยนผู้อื่น มีบทบาทในการสนับงานอาชีพด้านฝีมือ เช่น การนวัตกรรม ใบอนุญาต คิดป้อม และการก่อสร้าง

2. ด้านสังคม พระองค์มีบทบาทด้านสังคมกล่าวคือการอบรมจริยธรรม การป้องกันการเสพยาเสพติด การให้ความอนุเคราะห์ผู้ยากไร้ การลง闳ระห์ผู้มีปัญหาทางด้านจิตใจ การอนุเคราะห์ผู้เดินทาง การช่วยเหลือกิจกรรมของประชาชน เช่นการใช้สถานที่ของวัดเป็นที่เก็บพัสดุเก็บสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อนุเคราะห์สัตว์เลี้ยง ให้เชื้อเพลิง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน

3. ด้านการศึกษา พระองค์มีบทบาทด้านการศึกษาหลายประการ กล่าวคือให้ความรู้แก่พระองค์และประชาชนทั่วภัยในและภายนอก การสร้างโรงเรียนในวัด เป็นต้น

4. ด้านการเมืองและการปกครอง พระองค์มีบทบาททางอ้อมโดยนำหลักธรรมไปอบรมเผยแพร่ในเชิงหนี่ยรั้ง และสนับสนุนการปฏิบัติให้สอดคล้องกับธรรมะ

พระเวท วสี (2539 : 71-82) ได้เสนอบทบาทของพระองค์ไว้ดังนี้

1. พระองค์เป็นผู้สร้างชุมชนสังคมให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของการบูรณะคือ เพื่อเรียนรู้ ดังนี้ พระองค์คือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งควรจะเป็น 3 เรื่องใหญ่ๆ คือ การเรียนพุทธธรรมให้ลึกซึ้งทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ การเรียนรู้สังคมปัจจุบันให้เท่าสังกม ปัจจุบันเพื่อประโยชน์ในการสอน และการเรียนรู้ติดต่อสื่อสารให้เป็นที่สนใจของผู้คนให้ขึ้นไป ผู้คนให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือที่เรียกว่า "อนุสาสนีปฏิหาริย์" รวมทั้งความสามารถในการใช้เครื่องมือติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย

2. การศึกษาของสังคมควรร่วมกับโลกพัฒนาหลักสูตรกับการศึกษาของพระองค์

3. พระองค์ควรทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสำคัญของวัดคือ การเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดังนี้ ถ้าวัดเข้มแข็งจะทำชุมชนเข้มแข็งด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการมีศีลธรรมอันดีงามของสมาชิกในชุมชน ถ้าวัดด้อยด้วยตัวของจาก โครงสร้างของสังคมในชุมชน จะทำให้ชุมชน และสังคมอ่อนแอก และส่งผลให้สถาบันอื่นๆ รวมทั้งสถาบันทางศาสนาอ่อนแอกไปด้วย

4. พระองค์ควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ทั้งระดับประเทศศึกษา และระดับมัธยมศึกษา จำนวนกว่า 30,000 โรงเรียน เพราะโรงเรียนเหล่านี้

ซึ่งไม่สามารถผลิตคนที่มีความเข้มแข็งทางปัญญาและศีลธรรม ในส่วนที่ยังขาดน้ำหกวัดขัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพ ได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้

5. พระสงฆ์ควรแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เมื่อจากโลกในปัจจุบันมีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในสังคมระดับต่างๆ พระสงฆ์ควรศึกษาให้เข้าใจว่าความรุนแรงนั้นหมายถึงอะไร มีขอบเขตแค่ไหน มีกี่ประเภท มีสาเหตุอะไรบ้าง มีวิธีป้องกันและแก้ไขอย่างไร วิธีใดได้ผล จะพัฒนาวิธีป้องกันและแก้ไขปัญหาให้ดีขึ้นอย่างไร

6. พระสงฆ์ต้องเป็นผู้นำในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยต้องพยายามให้เข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อม และวิธีแก้ไขให้ลึกซึ้งเพื่อจะได้สอนให้ประชาชนได้ถูกต้อง และวัดเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน

7. พระสงฆ์ควรร่วมบริหารจัดการวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนตามอุดมการณ์แห่งพระพุทธศาสนา รวมทั้งผู้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องควรร่วมมือกันบริหารจัดการวัดเพื่อประโยชน์การจราจร โลงพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมต่อไป

พพญา สายหยุ่น (2540 : 142 – 145) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์กับงานด้านพัฒนาไว้ว่า พระสงฆ์เป็นผู้นำประเภทหนึ่งของชาวบ้าน ในด้านศาสนา และเป็นแบบอย่างศีลธรรม ความประพฤติ ซึ่งมีอิทธิพลในการแนะนำเชิง ชักจูงการกระทำของชาวบ้านได้ แต่เนื่องจากพระสงฆ์มีสิทธิที่จะเดือกดูปฏิบัติได้ว่า จะเข้ายุ่งเกี่ยวกับชีวิตประจำวันของชาวบ้านได้มากน้อยเพียงใด ได้ตามอุปนิสัยของพระสงฆ์เอง และชาวบ้านก็มิใช่คาดหวังว่า พระสงฆ์จะต้องเป็นผู้นำในแบบความประพฤติทางโลกเดียว เพราะฉะนั้น บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำของชุมชน ที่จะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนอย่างไรนั้น จึงกำหนดด้วยหลักเกณฑ์ที่แน่นอน ไม่ได้ต้องแล้วแต่ความคิดความปรารถนาของตัวบุคคล

มาโนช ตัณฑวนิชชัย (อ้างอิงมาจาก กรมการศาสนา 2539 : 130) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้สรุปดังนี้

1. ทักษะของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่องบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ผู้นำท้องถิ่นส่วนใหญ่เห็นด้วยในการที่พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนา และรูปแบบการพัฒนาควรเป็นรูปแบบคณะกรรมการที่มีประชาชนร่วมปรึกษาให้ความคิดเห็น โดยพระสงฆ์อยู่ในฐานะที่ปรึกษาโครงการ

2. ทักษะของชาวบ้านต่องบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ชาวบ้านเห็นว่า มีประโยชน์ ทำให้เกิดความสามัคคีและสร้างความเจริญแก่หมู่บ้านและเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาควรเป็นรูปแบบคณะกรรมการมีพระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาโครงการ

3. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม พระสงฆ์มีบทบาทเป็นผู้นำและเป็นผู้ชี้นำทุกอย่างในโครงการพัฒนา แม้จะมีรูปограмการกีตามแต่ผลงานก็เป็นประโภชน์ต่อหมู่บ้าน และโครงการจะแตกต่างกันตามท้องถิ่นและความต้องการของพระสงฆ์

4. ผลกระทบต่อการพัฒนาซึ่งมีพระภิกษุเข้าร่วมกิจกรรมพระสงฆ์ได้มีส่วนรับรุ่ง การดำเนินชีวิต อบรมสั่งสอนให้มีธรรมาภิบาล มีการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม

5. ปัจจัยเกื้อหนุนการปฏิบัติงานของพระสงฆ์ มีมุณานิธิ องค์กรเอกชนทั้งในและต่างประเทศให้การช่วยเหลือในด้านการเงิน และเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์

6. อุปสรรคในการปฏิบัติงาน มีหลายโครงการที่พระสงฆ์จัดตั้งและดำเนินการเอง ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์สูงนั้นๆ ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความรู้สึกว่าตนมีได้มีส่วน เป็นเจ้าของโครงการ จึงขาดความกระตือรือร้นที่จะร่วมใจและร่วมงาน

รัชนีกร เศรษฐ (2538 : 246-247) กล่าวถึงบทบาทสำคัญของพระสงฆ์ในชนบทไทย สรุปได้ดังนี้

1. พระสงฆ์ทำหน้าที่สั่งสอนอบรม และส่งเสริมให้ชาวบ้านชนบททำบุญกุศลต่างๆ

2. ภิกษุอาบุโสหรือสมการวัดทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาผู้ประนีประนอมและบางครั้ง

ทำหน้าที่เยียวยารักษาผู้เจ็บป่วย

3. พระสงฆ์ช่วยส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน ขัดความขัดแย้ง ในหมู่บ้าน

4. พระสงฆ์ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนเด็กที่พ่อแม่หมัดความสามารถอบรมด้วยตนเอง รวมทั้งอนุเคราะห์เด็กกำพร้า

5. พระสงฆ์เป็นผู้ช่วยสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้จากวัด เช่น ช่างไม้ ช่างก่ออิฐปูน การปรับปรุงการเกษตร และเรียนรู้หลักวิธีการสาธารณสุข

6. พระสงฆ์เป็นผู้นำที่ไม่ใช่ทางการของหมู่บ้านทำหน้าที่ช่วยวางแผน และแนะนำ สนับสนุนงานของชาวบ้าน โครงการพัฒนาต่างๆ

7. พระสงฆ์เป็นผู้นำประชาชนทางจิตวิญญาณ เป็นที่พึ่งทางใจ แก้ปัญหาทางใจ

8. พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นธรรมทูตและพระธรรมจาริกในการเผยแพร่หลักธรรมแก่

ชาวบ้านชาวเขาให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิและผูกพันในพระพุทธศาสนา

สมพร เทพสิทธิ (2538 : 35-36) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยไว้ดังนี้

1. เป็นผู้นำทางจิตใจ ศรัทธา ปัญญา เมื่อจากความจริงทางวัตถุและความรู้ เรื่องของข้อมูล ข่าวสาร พุทธศาสนาขนาดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม คำสั่งสอนของ

สำนักวิทยบริการฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม วิทยานีพนก งานวิจัย

1. พัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ ด้วยการมีสำนักปฏิบัติธรรม เช่น สวนไม่ควราราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และวัดหนองป่าพง อdleวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น
2. ทำหน้าที่ให้การศึกษาทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน
3. เป็นผู้นำในการพัฒนาชนบทในรูปแบบต่างๆ เช่นเป็นผู้นำทำเอง เป็นผู้ประสานงาน เป็นวิทยากรระดับประเทศให้กิจกรรมพัฒนา เป็นต้น

พระราชบัญญัติ (ประยุทธ์ ปัญโต . 2529 : 128) ได้กล่าวถึงความเกี่ยวข้องระหว่างพระสงฆ์กับสังคมนี้ไว้ว่า สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันใหญ่ยิ่งหนึ่งในสังคมไทย ในฐานะที่เป็นสถาบันเช่นนี้ย่อมมีความเกี่ยวข้องกับสังคมอยู่ในตัว หรือจะว่าเกี่ยวข้องอยู่ตลอดเวลา ก็ว่าได้ โดยมีบทบาทในทางสังคมของบ้าง พฤติกรรม กิจกรรมและกิจการต่างๆ ที่พระสงฆ์กระทำมีผลกระทบต่อสังคมไปด้วยบ้าง ความเป็นไปในสังคมมีผลต่อสถาบันสงฆ์บ้าง ขณะนี้จึงเป็นการหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่พระพุทธศาสนาจะต้องเกี่ยวข้องกับสังคม โดยสถาบันสงฆ์เป็นสถาบันเป็นสถาบันใหญ่ในสังคมไทย ในฐานะที่เป็นสถาบันเช่นนี้ ย่อมมีความความเกี่ยวข้องกับสังคมอยู่ในตัว หรือจะว่าเกี่ยวข้องอยู่ตลอดเวลา ก็ว่าได้ โดยมีบทบาทในทางสังคมของบ้าง พฤติกรรม กิจกรรมและกิจการต่างๆ ที่พระสงฆ์กระทำมีผลกระทบต่อสังคมไปด้วยบ้าง ความเป็นไปในสังคมมีผลต่อสถาบันสงฆ์บ้าง ขณะนี้จึงเป็นการหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่พระพุทธศาสนาจะต้องเกี่ยวข้องกับสังคม นอกจากนี้บทบาทของพระสงฆ์ที่จะพึงเกี่ยวข้องกับสังคมว่า หน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์นั้นมีบัญญัติไว้ว่าเป็นผู้ให้ธรรมทาน ธรรมทานคือการให้ธรรม และความหมายของพระสงฆ์นั้นนี่เป็นการพยากรณ์ที่แจงแนะนำในเรื่องหลักความดี หรือหลักการที่จะช่วยให้มนุษย์ได้ประสบสิ่งที่ดีงาม รวมความคือหน่วยประชาชนในทางปัญญาและในทางคุณธรรม อันนี้เป็นบทบาทหลัก ถึงแม้ว่าบทบาทที่แท้จริงของพระสงฆ์จะถูกกำหนดโดยธรรมวินัย แต่ในสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปพระสงฆ์ควรตระหนักมั่นอยู่เสมอในหน้าที่เดิมแท้ของตนตามธรรมวินัย และจากฐานนี้จึงเริ่มบทบาทใหม่หรือปรับปรุงบทบาทก่อขึ้นในรูปใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแทนที่จะดึงหรือหงเหน่วงหน่วงหนึ่งในบทบาทเดิมไว้ และเท่าที่มองเห็นในปัจจุบันพระสงฆ์ไม่มีอิทธิพลในทางที่จะทำ เช่นนี้ ส่วนการเริ่มบทบาทใหม่หรือปรับปรุงบทบาทก่อขึ้นใหม่อย่างไรบ้างนั้น ก็รวมอยู่ในหลักการ 3 อย่าง คือ การศึกษา การเผยแพร่ และการส่งเสริม

บทบาทพระสงฆ์ในด้านการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาสำหรับประชาชน
พระราชบัญญัติ (ประยุทธ์ ปัญโต) ได้กล่าวไว้ว่าสรุปได้ดังนี้

1. พระมีบุนนาคในด้านการสอนอยู่แล้ว โดยเฉพาะการสอน การอบรมในด้านคิดเห็นและสัจธรรม การให้พระร่วมในการศึกษาท่ากับส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของห่าน
 2. พระมีเวลาทำงานได้เต็มที่ เมื่อจากไม่มีภาระที่เป็นเรื่องส่วนตัวมากmany นอกจากการปฏิบัติปฏิบัติธรรม สามารถสะเวลาให้กับการศึกษาได้เต็มที่
 3. พระสามารถเป็นแบบอย่างความประพฤติของชาวบ้านได้ เพราะพระมีความประพฤติปฏิบัติโดยหน้าที่ที่จะต้องดึงดูมอยู่แล้ว
 4. การศึกษาที่พระทรงมีจัดให้ทุนต่อ เพราพระได้รับการบำรุงจากชาวบ้านอยู่แล้ว ความจำเป็นในการใช้จ่ายเพื่อตนเองจึงน้อยไปด้วย การลดค่าใช้จ่ายส่วนนี้สามารถลดทุนให้ต่ำลงได้อีกมาก
- สำหรับบทบาทของพระสงฆ์ในการสังเคราะห์ชุมชน พระราชรวมถึง (ประยุทธ์ ปุยต์โต) ได้กล่าวไว้ดังนี้
1. การให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ
 2. เป็นที่พึ่งให้ความร่วมเยี่ยนทางจิตใจ ด้วยความประพฤติเป็นตัวอย่าง ตลอดจนสถานที่ของวัดควรามที่สงบร่มเย็นร่มรื่น เป็นองค์ประกอบสำหรับหล่อเลี้ยงจิตใจของสังคมอย่างหนึ่ง
 3. การให้คำแนะนำนำปรึกษาด้านอื่นๆ เท่าที่ทำได้ เช่น ในทางวิชาการ เป็นต้น ที่ผู้ปรึกษาสะดวกใจและสนิทใจ
 4. สังคมที่กำลังพัฒนา เมื่อชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตัวเอง สำคัญได้พระเป็นผู้นำ ท่องถินที่มีโอกาสเตรียมตัวพร้อมเป็นศูนย์กลาง จะเป็นผู้ชี้ช่องในการนำท่องถิน ให้ได้รับความเริ่มใหม่ๆ ได้ บทบาทนี้อาจประกอบด้วยการเสนอแนะให้ความคิดเริ่มน้ำในท้องถินนั้น มีอะไรที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น และเป็นศูนย์รวมหักหานประชาชนมาทำงานนั้น หรืออาจเป็นที่ปรึกษาที่ชาวบ้านมากความเห็นว่าจะทำสิ่งนี้ ถึงนั้นจึงในท้องถินจะควรหรือไม่ควร
 5. เคราะห์ทางจิตใจเป็นสิ่งสำคัญในศาสนาทั้งหลาย และยังเป็นสิ่งจำเป็นอยู่สำหรับประชาชนทั่วไปแล้วที่เป็นพระพุทธศาสนา กัน ในฐานะเป็นเครื่องปลอบประโลมใจ สืบเนื่องมาจากความเรื้อรังของชีวิตอย่างที่บางท่านเรียกว่า การบำรุงขวัญอันได้แก่ บทบาทประเทพธิกรรมต่างๆ

กีรติ บุญเจือ (2541 : 111 – 113) ได้กล่าวถึงบทบาทของวัด ซึ่งหมายถึงบทบาทของพระสงฆ์ด้วยที่ควรจะเป็นอนาคต ในอันที่จะสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้แก่ประชาชนว่าควรประกอบด้วย

1. บทบาทในการเป็นผู้นำและแบบอย่างแก่ชุมชน ในเรื่องของความเมื่นระเบียบเรียนร้อย สะอาดและประยศด

2. บทบาทในการเป็นสถานที่เรียนพระพุทธศาสนาของทั้งพระสงฆ์ ชาวบ้าน และลูกหลานชาวบ้านรอบวัด

3. บทบาทในการเป็นสถานที่เรียนเพื่อการอ่านออกเขียน ได้ของชาวบ้านรอบวัด

4. บทบาทในการเป็นแหล่งรวม เศรษฐกิจ และศึกษาค้นคว้าวัฒนธรรม แข่งต่างๆ ทั้งศิลปกรรม จิตรกรรม ประติมกรรม และวรรณกรรมในท้องถิ่น

5. บทบาทในการเป็นสถานที่ใกล้เคียงข้อพิพาทของชาวบ้าน

6. บทบาทในการให้การสอนและฝึกฝนอาชีพที่จำเป็นในท้องถิ่นแก่ชาวบ้านรอบวัด

7. บทบาทในการเป็นผู้นำเอาหลักการและแนวความคิดใหม่ๆ มาช่วยเหลือเกษตรกร

จากการศึกษาแนวคิดและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย มี 2 ประการ คือ บทบาทหน้าที่ต่อตนเองโดยการศึกษาให้รู้ลึกในแก่นแท้พระพุทธศาสนาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน อีกประการหนึ่งคือบทบาทหน้าที่ต่อผู้อื่น คือ การเผยแพร่หลักธรรมของศาสนาให้พุทธศาสนาทั่วไป ประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันรวมทั้งการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมลักษณะต่างๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดบทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ใน 5 ด้าน คือ ด้านการศึกษาสังเคราะห์ ด้านสาธารณสุขสังเคราะห์ ด้านการเผยแพร่ศาสนาธรรม ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และด้านการพัฒนาจิตใจ ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1.2.1 แนวคิดบทบาทด้านการศึกษาสังเคราะห์

การศึกษาสังเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาสังเคราะห์แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เด็กและเยาวชนของชาติ ทั้งด้านการศึกษาการอบรมสั่งสอน การให้ที่อยู่อาศัย อาหารรวมทั้งการทำให้เด็กมีความอ่อนฉุนและมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งมีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาสังเคราะห์ไว้ดังนี้

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ (2545 : 20) ได้กล่าวไว้ว่ากับการศึกษาสังเคราะห์ว่าเป็นบทบาทและการกิจของกิจมุสิกที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือ เป็นการส่งเคราะห์บุคคลและประชาชนทั่วไปด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

พระเทพปริยัติสุธี (2540 : 48 – 49) ได้กล่าวถึงการศึกษาที่กิจมุสิกได้ดำเนินการในปัจจุบันมี 4 ลักษณะ คือ

1. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัด หรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย – หญิง เรียนร่วมกับกิจมุสิกเอนร ปัจจุบัน โรงเรียนประเภทนี้ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน
2. โรงเรียนสังเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนปัจจุบัน มีจำนวน 3 แห่ง คือ โรงเรียนวัดคริจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนม และ โรงเรียนนนทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน
3. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้น เพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็ก และเยาวชน สอนเฉพาะวันอาทิตย์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของทางมหาวิทยาลัยทั่งสองแห่ง เพื่อให้นักเรียนนักศึกษาได้มาระยานพระพุทธศาสนาในวันที่ทางสถานศึกษาของฝ่ายราชการฯจัดให้ หลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่น ศูนย์แห่งนี้จึงได้ทบทวนวิชาสามัญที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็นการซักจูงให้นักเรียนได้มาระยานพุทธศาสนา
4. ศูนย์อบรมเด็กก่ออาชญากรรม ในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรม ปลูกฝังเรื่องคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อมในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมให้กิจมุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มมากขึ้น และเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน ศูนย์อบรมเด็กก่ออาชญากรรมในวัด

คำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2517 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ยังดำเนินการ เพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตร หลานชาวบ้านที่อายุซึ่งไม่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามกฎหมาย มาช่วยเหลียงฝึกหัดมารยาทให้คุ้นเคยกับวัด กับพระตั้งแต่เด็ก สอนหนังสือจ่ายฯเบื้องต้น ที่ไม่เกิน กำลังของสมองที่เด็กจะเรียนได้ และให้รู้จักคำสาคูนต์ ให้วะพระ เป็นต้น

การศึกษาส่งเคราะห์ นอกจากจะจัดแก่เด็กและเยาวชน ให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้ว กิจมุสิกซึ่งให้ความส่งเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานศึกษา ทั่วประเทศ อาทิ ตั้งกองทุนสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนและนักศึกษาที่ขาดแคลน ทุนทรัพย์ทุกระดับชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษามัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ช่วยพัฒนา สถานศึกษา ช่วยเหลืออุปกรณ์การศึกษา และช่วยเหลือนักศึกษา วัดและพระสงฆ์ซึ่ง เป็นสถานที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของญาติในด้านการศึกษา เป็นสถานอนรม บ่มนิสัยเด็กและเยาวชนมาทุกสุกทุกสมัย โดยเฉพาะเด็กที่ยากจนขาดคนดูแล และกำพร้าบิดา กี ได้อาศัยสถานบ้านสงฆ์เป็นผู้อุปการะ เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้ใกล้ชิดพระศาสนาและเป็น โอกาสให้กิจมุสิกได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อโടขึ้นจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึง ประมาณของสังคมต่อไป

พระราชบรมนี้ (ประยุทธ์ ปัญโต.2529 : 2-3) กล่าวไว้ว่า การเรียนการสอนใน สมัยก่อนที่จะมีแบบแผน เช่น เป็นรูปชั้นเรียน มีการกำหนดเวลาแน่นอนตายตัวอย่างโรงเรียนใน ความหมายของปัจจุบันนั้นยังไม่มี โดยทั่วไปเป็นการเรียนการสอนอย่างไม่เป็นระบบขึ้นอยู่กับ ครูผู้สอน และตามแต่สถานที่สิ่งแวดล้อมอำนวย ส่วนมากลูกชาวบ้านเมื่อมาเรียนสามารถเขียน พยัญชนะ และแขกสูกถึงแม่เกยแล้วก็มักจะลาอาจารย์กลับไปอยู่ที่บ้านเพื่อช่วยพ่อแม่ ประกอบอาชีพ ถ้าพ่อแม่มีกำลังก็ให้ลูกเรียนต่อ จนอายุครบวากก์บวชเรียนพระธรรมและวินัย ต่อไป จะได้เรียนหนังสือของหรือภาษาลีบ้างและหากไม่บวชเรียนแต่อยากเรียนวิชาชีพได พ่อแม่ก็มักนำไปฝึกพระสงฆ์ที่ท่านมีความรู้ในวิชานั้นๆ เมื่อชาวบ้านนิมนต์พระที่มีความรู้ ทำอะไร พากลูกศิษย์มักได้ความรู้และจะจำไว้จนชำนาญในที่สุด และเมื่อไม่ได้เรียนหนังสือ และไม่ได้รับราชการที่เกี่ยวกับหนังสือในวงก์ไม่รู้จะเอาความรู้ไปทำอะไร :inline('font-size: 1em; font-weight: bold;') นานเข้าก็ลืมหมด

สมัยพระบาทสมเด็จพระปูลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมัยของการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ และสังคมครั้งแรกของเมืองไทย งานด้านพระศาสนาได้รับการปรับปรุงไปด้วย พระองค์เอง ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีอาจารย์สอนเลขสอนหนังสือไทยในทุกพระอาราม เนื่องจากทรงมีพระดำริ ว่าเด็กผู้ชายที่สนใจเรียนหนังสือไทย ลายมือวิชาหนังสือ และกระบวนการเลข ให้อยู่ร่วมกับเด็กผู้หญิง จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นในทุกหมู่บ้าน ให้เด็กผู้ชายและผู้หญิงได้เรียนรู้ความรู้และฝึกฝนทักษะต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน ทำให้ประเทศไทยมีความก้าวหน้าและเจริญเติบโตในระยะยาว

นั่นน้อย ส่วนผู้ปกครองก็มีประสงค์จะให้บุตรหลานของตนได้เรียน แต่มีอนาคตไปฝึกไว้กับพระ
ที่จะมีเด็กที่เอาใจใส่จะได้วิชาไปน้อย หากเป็นเช่นนี้ผู้ที่จะเรียนรู้หนังสือไทย ลายมือ และ
เลขไทย ก็จะเสื่อมสูญ จึงทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งพระราชบัญชากฎหมายนี้ ให้รับประทาน
เปรียญที่ได้รับพระราชทานนิตยภัตตามฐานานุศักดิ์ ในพระราชบัญชากฎหมายนี้ ให้สั่งสอน
พระภิกขุ สามเณร และศิษย์วัด

- บุตรหลาน เปเรยนເປົ້າຫຼາດວ່າຈະເມວທີ່ກຳນົດການກວດສອບ

 1. ຕຳນັດໄດ້ມີເດືອກທີ່ມີຄວາມຮູ້ອ່ານອອກເປົ້າໄດ້ ທຳເລີຂສາມັ້ນ ບວກ ຄົນ ອາຮ ໄດ້
ມາກກວ່າ 30 ດີ ຍັງໄຟສ້າງ ໂຮງເປົ້າ ແຕ່ໃຫ້ສອນທີ່ບັນມຸລສຶກຍາແລະປະໂຄມທີ່ກິ່າມໄໂດຍພະສົງໝູ້
 2. ຖາກມີນັກເປົ້າທີ່ມີຄວາມຮູ້ພັນມຸລສຶກຍາຫຸ້ນໄປມາກກວ່າ 30 ດີ ຈຶ່ງສ້າງ ໂຮງເປົ້າ

ประชุมศึกษา

การจัดตั้งโรงเรียนให้หาศาลาหรือสถานที่แห่งหนึ่งแห่งใดในวัดใดวัดหนึ่งตั้งเป็นโรงเรียน คัดจากพระสงฆ์ที่มีความรู้สูงพอจะสอนขันพระนิมิตกษิกรรมได้มาเป็นครู และพระสงฆ์ที่มาสอนจะได้รับทุนอุดหนุนมากกว่าปกติ แนะนำชักชวนทายกห้องหอพยัคฆ์เกื้อภูมิรวมไปถึงการบอนกุญเจริญเพื่อสร้างสถานที่ใช้ศึกษาเล่าเรียนด้วย

ตั้งแต่อดีตวัดกับวังได้ร่วมมือกันให้การศึกษาแก่ประชาชนมาโดยตลอด จนถึงการจัดการศึกษาแผนใหม่ ในสมัยรัชกาลที่ 5 วัดและคณะสงฆ์ยังให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาของชาติอยู่ โดยเฉพาะในระดับมูลศึกษาและประถมศึกษา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์เอง

เป็นผู้จัดการศึกษาหัวเมือง เมื่อถึงรัชกาลที่ 6 การศึกษาระบบท่า (ระบบวัด) กับการศึกษาระบบที่ใหม่จึงแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด หน้าที่ทางให้การศึกษาโดยตรงของพระสงฆ์จึงจำกัดอยู่ในวัด และประชาชนในวงแวดเท่านั้น

จากการศึกษาแนวคิด เอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ในด้าน การศึกษาสังเคราะห์ผู้วิจัยสรุปได้ว่าพระสงฆ์และวัดมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะในอดีตจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้วัดจะมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้กับประชาชน แต่ไม่ได้มายความว่าวัดจะหมดภาระไป ด้วยความสำคัญที่เป็นสถาบันหลักในสังคมประกอบกับช่องว่างทางการศึกษาที่รัฐบาลไม่สามารถจัดการศึกษาได้อย่างทั่วถึงในกลุ่มผู้ด้อยโอกาส พระสงฆ์ยังคงทำหน้าที่ทางการศึกษามานั่นถึงปัจจุบัน

1.2.2 แนวคิดบทบาทด้านสาธารณสุขสังเคราะห์

วัดกับบ้าน หรือพระสงฆ์กับชาวบ้านนั้น ไม่ว่าครั้งพุทธการ หรือสมัยปัจจุบันย่อมต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันไม่ทางใดก็ทางหนึ่งเสมอ เพราะวัดและพระสงฆ์เป็นสถาบันสำคัญทางศาสนาที่มีความผูกพันกันอยู่แล้วและกันชนวนมาเป็นระยะเวลาเวลานาน นับตั้งแต่เริ่มแรกของการมีวัดเกิดขึ้นในประพุทธศาสนา ซึ่งมีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสาธารณสุขสังเคราะห์ไว้ดังนี้

พระมหาหนองชัย บูรพาพิสุทธิ์ (2546 : 54) กล่าวไว้ว่า ชุมชนปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดวัดและมีบทบาทในการอุดหนุนค้ำจุนวัด ส่วนวัดก็มีบทบาทต่อชุมชนอย่างกว้างขวาง เช่นเดียวกัน ดังปรากฏในสังคากล่าวทสูตร อันเป็นสูตรที่ว่าด้วยหน้าที่ที่บุคคลพึงปฏิบัติต่องกัน ในสังคมโดยได้กล่าวถึงหน้าที่ระหว่างนักบวชกับประชาชน ไว้อย่างชัดเจน อย่างเช่น คฤหัสส์พึงอุปถัมภ์ศาสนาบำรุงสมณพระมหา หรือนักบวชด้วยการกระทำการทำสิ่งใดๆ ก็ประกอบด้วยแมตตาทั้งการกระทำการถ่ายทอดความคิด ต้อนรับด้วยความเต็มใจ และอุปถัมภ์ปัจจัยสี่ ส่วนสมณพระมหา หรือนักบวชทั้งหลาย เมื่อได้รับการอุปถัมภ์บำรุงดังนั้นแล้ว จึงควรแนะนำสั่งสอนให้ชาวบ้านและเว้นจากการทำความชื้ว ดำรงอยู่ในความดี สงบเรียบร้อยและมีความสุข ทั้งด้านดิจิตาล และบนทางแห่งการดำเนินชีวิตอันประเสริฐตามหลักพุทธธรรม เป็นต้น พระสูตรนี้ได้แสดงให้เห็นว่าทั้งพระภิกษุสงฆ์ และชาวบ้านต่างศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสุขในเขตปกครองของตน ให้ดำเนินไปด้วยดี

กองแผนงาน กรมการศาสนา (2545 : 311 – 324) ซึ่งได้สำรวจในรอบปี 2543 พระสงฆ์ วัดและคณะสงฆ์ ได้ดำเนินการในด้านสาธารณสุขและศรัทธาแก่ประชาชนตามโอกาส อำนวย ดังนี้

1. อนุญาตให้ทางราชการ มูลนิธิ หรือเอกชน จัดตั้งกุศลสาธารณสถาน เช่น โรงเรียนสุขศala สถานีอนามัย ศalaประชาคม สุสาน ฌาปนสถาน ห้องสมุด เป็นต้น เจ้าคณะอำเภอรายงานมา 680 อำเภอ มี 351 วัด เป็นเมืองที่ท่อนุญาต 1,315 ไร่งาน 46 ตารางวา
 2. อนุญาตให้ทางราชการและคณะบุคคลใช้อาคารของวัดจัดงานรื่นเริงตามเทศกาล และตามประเพณีนิยม 4,474 วัด ผู้ขอใช้สถานที่ 204,416 ราย จัดงาน 6,281 ครั้ง มีผู้ร่วมงาน จำนวน 9,453,390 คน
 3. การให้ที่พักพิงชั่วคราว แก่ประชาชนที่ประสบภัยต่างๆ 593 วัด จำนวน 629 ครั้ง จำนวนผู้ประสบภัยที่เข้าพักในวัด 94,343 คน
 4. รวบรวมปัจจัย (เงิน) และเครื่องอุปโภค บริโภค ไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่างๆ ทั้งในท้องถิ่นที่ตั้งวัดและต่างท้องถิ่นที่ตั้งวัดและต่างท้องที่ 5,351 วัด
 5. จัดการสงเคราะห์ด้านอื่นๆ เช่น แยกยาตำราหลวง อุปถัมภ์คนพิการ และเด็ก อนดาให้ทุนการศึกษา แจกเตื้อผ้าคนยากจน ให้ท่ออย่าศัย แจกอุปกรณ์การเรียน เป็นต้น รวมผู้ที่ได้รับการสงเคราะห์ ประมาณ 10,110,800 คน
 6. นอกจากนี้ยังได้ชักนำร่วมร่วมประชาชนสร้างสิ่งสาธารณูปโภค เช่น ถนน สะพานอาคาร โรงเรียน สุสala อื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก
- บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ (2545 : 24-25) กล่าวถึงความสำคัญของการกิจด้านการสาธารณสุขและศรัทธา ว่าเป็นการแสดงบทบาทของกิจธุสังฆ์ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสุขและศรัทธา โดยมีกิจธุสังฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยต่างๆ เพราะกิจธุสังฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมา กิจธุสังฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศล และช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลน และด้อยโอกาส ซึ่งลักษณะการสาธารณสุขและศรัทธา มี 4 ลักษณะ ดังนี้
1. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการ องซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณูปโภค เช่นกิจการหน่วย อบรมประชาชนประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน การจัดอบรมวิชาชีพให้แก่ ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น
 2. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณูปโภค ได้แก่การช่วยเหลือ

สนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนี้เป็นไปเพื่อ การสาธารณประเทศ โภชนา เช่นการพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ชุดสาระนำทางภาคใหญ่เพื่อเป็น แหล่งอุปโภคและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การจัดทำทุน เพื่อการสงเคราะห์และอื่นๆ

3. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่การสร้างถนน การชุด ลอกภูเขา สร้างโรงพยาบาล และขั้ตติ่งเครื่องมือแพทย์ สร้างประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า การปลูกต้นไม้และอื่นๆ ข้อนี้มุ่งเน้นเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นส่วนของ สาธารณประเทศ

4. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่การช่วยเหลือประชาชนในการที่ควร ช่วยเหลือ เช่นจัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้ และน้ำท่วม พร้อมมอบเครื่องอุปโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติที่จัดตั้งกองทุนเดี้ยงเด็ก กำพร้าและเด็กด้อยโอกาส

พระราชบัญญัตินี้ (2538 : 25) กล่าวถึง ความสำคัญของการกิจด้านการสาธารณ สงเคราะห์ไว้ว่าเป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่างๆแก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายก ทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้าน และบ้าน อยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อ ประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการช่วยเหลือ การสาธารณ สงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัด และพระสงฆ์จะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการ สงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดและพระสงฆ์จะจัดได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 37) กล่าวถึง ความสำคัญของวัด เป็นศูนย์รวมของชุมชน เป็นที่ทابุญญ์บำรุงเพื่อยกย่องตามประเพณีของชาวบ้าน วัด กิจธุสังฆ สามเณร ในวัดอันมีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าปกครอง ดูแล รักษาวัด มีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ ประชาชนในการทำบุญบ้านเพื่อยกย่องทั้งที่บ้านและในวัด หรือที่อื่นใดในหมู่บ้าน ตำบลที่ตั้งวัดนั้น จะทำหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อื่นๆแก่ประชาชนในส่วนที่อยู่ในสมณวิสัยที่น่าจะจัดได้ ด้วยบทบาทพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์นั้น เป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัดๆ ในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระราชบัญญัติ ได้แก่ การให้การสงเคราะห์กิจธุสังฆ สามเณร ที่อยู่ที่ กันดาร การสร้างถนนเจ้าหมู่บ้าน การให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุน ทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ การสร้างห้องสมุดโรงเรียน เป็นต้น

จากการศึกษาแนวคิด เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์ในด้านสาธารณสุขศาสตร์ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า บทบาทด้านสาธารณสุขศาสตร์เป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆที่ไม่ขัดต่อพระราชธรรมวินัย เป็นการช่วยเหลือสังคมในสิ่งที่ต้องการ ตามความเหมาะสมเมื่อผู้อื่นเดือดร้อนตามหลักพุทธศาสนา และบทบาทด้านสาธารณสุขศาสตร์ยังเป็นวิธีการสร้างครรภาราให้เกิดขึ้นกับชนชั้นให้มีความผูกพันกับพระสงฆ์ และวัดอีกด้วย

1.2.3 แนวคิดบทบาทด้านการเผยแพร่ศาสนาธรรม

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ (2545 : 21) กล่าวว่า การประกาศศาสนาธรรมเป็นบทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ การเผยแพร่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้หันจากความทุกข์ ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของภิกษุสงฆ์ งานเผยแพร่ที่ภิกษุสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. งานพระธรรมทูต ดำเนินงานโดยใช้มติมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศไทย พ.ศ. 2508 โดยจัดพระสงฆ์ ผู้สมัคร บำเพ็ญประโยชน์แก่พรศาสนा ออกไปجاกริกเผยแพร่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศเป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะ และความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะ สามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธี และถูกต้องรวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก่ปัญหาต่างๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และสิ่งแวดล้อม งานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคล และเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคง ของประเทศไทย แนวทางปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศนา การบรรยาย การสอนหนา นำฝึกอบรม นำเป็นพุทธมนາก เยี่ยมเยียน และนำพัฒนาท้องถิ่น สาธิต และนำขัดกิจกรรม วัตถุประสงค์สำคัญในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา มี 4 ประการ คือ

1.1 เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศไทย ศาสนา และพระมหาภัยตระกูล

1.2 เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติศีลธรรม วัฒนธรรม และให้คำปรึกษาแนะนำ จิตใจแก่ประชาชน

1.3 เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดี และความร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่าง
ข้าราชการประชาชน พระสงฆ์และผู้นำทางศาสนา ใน การพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ของ
ประชาชน

1.4 เพื่อให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้มีโอกาสบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ประโยชน์
แก่ประเทศชาติ และพระศาสนาตามสมควรแก่สมณวิสัย

2. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นกิจกรรมของคณะกรรมการชีวภาพ ตามระเบียบ
มหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2518 มีความมุ่งหมายที่
จะพัฒนาห้องถูนระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้ภิกษุสงฆ์ในชนบทได้มีบทบาทและเป็นผู้นำ
ในการส่งเสริมวัด ให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาห้องถูนให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้นๆ

3. งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการ และประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรม
มีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวพุทธ ได้อย่าง
ถูกต้องเหมาะสม และน้อมนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน
เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

4. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ 10 ปี
ขึ้นไป เพื่อให้ได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดภาคฤดูร้อนประมาณ
เดือนเมษายน

5. การส่งเสริมหน่วยส่งเสริม gereห์พุทธมานะผู้เยาว์ เป็นหน่วยส่งเสริมที่วัดและ
ประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัด ในหมู่บ้านเพื่อฝึกอบรมค่านิยม ความประพฤติและจิตใจ โดยมี
พระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปของหน่วยส่งเสริม gereห์พุทธมานะ
ผู้เยาว์ เรียกว่า คณะกรรมการ gereห์พุทธมานะ ได้แก่ เด็กอายุ 11 – 15 ขวบ คณะอุดมพุทธมานะ ได้แก่
เด็กอายุ 16 – 18 ปี

6. การเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ ทางวิทยุ โทรทัศน์
วารสารนิตยสารเผยแพร่ธรรม และการเผยแพร่ในต่างประเทศ อาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

พระไพศาต วิสาโล (2545) ได้เสนอ แนวทางการสื่อสารรัฐสู่ประชาชนว่า สิ่งหนึ่ง
ที่ต้องทราบก็คือ ธรรมนี้จะต้องสัมพันธ์กับชีวิตของคนในสังคม การเผยแพร่ธรรมตามใจนึก
ของผู้สอนนั้น ได้ผลน้อยกว่า การเอาปัญหาของราษฎรเป็นตัวตั้ง สิ่งที่ต้องทราบก็คือปัญหา
ของราษฎรในปัจจุบันนั้นแตกต่างจากอดีตมาก แม้เรื่องของมนุษย์ เช่นการพนัน ยาเสพติด
เป็นปัญหามากจนถึงปัจจุบัน รวมถึงปัจจัยใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมมากขึ้น

ทำให้ปัญหาเก่ามีความซับซ้อนมากขึ้น การที่พุทธศาสนาจะเป็นทางเลือกที่ผู้คนสนใจห้ามกลางกระแสบริโภคนิยมได้ ต้องมีทิศทางในการเผยแพร่ที่ชัดเจน และมีการปรับตัวหลายประการ ดังนี้

1. การนำเสนอหลักธรรมอย่างกระจง ในฐานะเป็นหนทางบำบัดทุกข์ของมนุษย์ เพื่อนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมในวิถีชีวิตปัจจุบัน ไม่ใช่การนำเสนอแต่ด้านพิธีกรรม หรือการทำบุญในเชิงรูปแบบหรือที่พึงไสยาสตร์ และอ่านจากศักดิ์สิทธิ์ของวัตถุมงคลทั้งหลาย

2. การนำเสนอโลกทัศน์ที่ให้ความสำคัญกับความสุขทางจิต ใจมากกว่าความสุขทางวัตถุอันเป็นความสุขที่เกิดจากปัญญาเรื้อรังความเป็นจริงเป็นฐานความพอดีเพียงหรือความพอ足 หากคนในสังคมไม่รู้หนทางที่จะนำสู่ความสุขที่แท้จริง ก็จะหลงให้อยู่ในวังวนของความสุขที่ตอบสนองทางวัตถุอย่างไม่รู้จักจบสิ้น

3. การกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมขึ้นอยู่กับความพอดี ไม่ยึดติดกับการเดพวัตถุเพื่อบำบัดทุกข์ แต่เป็นการสร้างความสุขที่นำสู่ความสงบทางจิตใจ พุทธศาสนาจึงควรนำเสนอทางเลือกที่ต่างจากบริโภคนิยม โดยแสดงถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงของแนวทางพุทธศาสนา กับวิถีชีวิตของคนในปัจจุบันที่จะนำไปสู่ความสุขที่แท้จริง แต่อาจเป็นสิ่งที่ยากในทางปฏิบัติ เพราะทางเลือกบริโภคนิยมที่จะนำไปสู่ความสุขจากการเดพวัตถุนั้น มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากกว่า

4. พุทธศาสนาจะมีอิทธิพลต่อชีวิตของผู้คน ได้ต้องเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของผู้คน ดังนี้นึ่งต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและสังคมของยุคสมัย ในอดีตพุทธศาสนา มีบทบาทต่อสังคมไทยมาก เพราะสามารถกลมกลืนเข้ากับความเชื่อต่างๆ ที่มีอิทธิพล ในท้องถิ่น แต่ปัจจุบันความเชื่อในเรื่องทุนนิยมและบริโภคนิยมกำลังครอบงำวิถีชีวิตคนไทย อันเป็นวิถีชีวิตที่ยากต่อพุทธศาสนาจะปรับตัวให้สมกับกลืนกันได้โดยที่ยังคงสามารถรักษาหลักการที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนาเอาไว้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 30) ได้รายงานถึงรูปแบบในการปฏิบัติการศึกษาด้านการเผยแพร่องค์ความรู้ทางภาษาไทย จังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้

1. ในการสอนพระกิจมุสามแพร เจ้าอาวาสแต่ละรูปจะยึดแนวทางของหลวงพ่อชา สุกัทโท เป็นหลักนั่นคือ ในการเทศนาจะใช้คำพูดง่ายๆ ถ้าไม่ใช้คำพูดที่เป็นธรรมะมากจนเกินไป นักใช้การเปรียบเทียบ อุปมาอุปมาส์ให้เห็นชัดเจน ลักษณะคำพูดคมคาย มีจิตวิทยาสูง เนื่องจากมีการศึกษารอบค้าน เข้าใจสถานการณ์ปัจจุบันทั้งสภาพสังคม เศรษฐกิจ แต่ว่าอย่างไรก็ตามเจ้าอาวาสแต่ละรูปเน้นการทำให้กูเป็นตัวอย่าง โดยยึดตามแบบคำสอนหลวงพ่อชา ที่ว่า “ตัวอย่างที่ดีมีค่ากว่าคำสอน”

2. การพิมพ์หนังสือธรรมะเผยแพร่ โดยเหตุที่ชาวตะวันตกเห็นคุณค่าของการอ่านหนังสือ การพิมพ์ธรรมะออกเผยแพร่จึงเป็นผลงานด้วนของท่าน ประกอบกับการที่พระสงฆ์ที่วัดป้านานาชาติมีเครื่องข่ายกว้างขวาง ทำให้สามารถมีเงินทุนในการพิมพ์ธรรมะของหลวงพ่อชาและของเจ้าอาวาสแต่ละชาติออกเผยแพร่

3. การอนุเคราะห์เทคโนโลยีที่เป็นปัจจัยสนับสนุนคุณคุณหรือเป็นกลุ่ม เมื่อมีปัญหาทุกข์ร้อนในเรื่องราวส่วนตัว หรือมีข้อขัดข้องใจในการปฏิบัติธรรม

4. การอนุเคราะห์เทคโนโลยี เป็นวิทยากรในการประชุม อบรม สัมมนาด้านพระพุทธศาสนาในจังหวัด และต่างจังหวัด เพื่อเผยแพร่ธรรมะไปในระดับกว้าง

5. การเผยแพร่ไปยังต่างประเทศ มีการขยายสาขาไปยังต่างประเทศ อาทิ ประเทศไทย อังกฤษ โดยยึดหลักคติการแสดงออก และข้อควรปฏิบัติของวัดหนองป่าพงอย่างเคร่งครัด

สมเด็จพระมหาวชิรเมืองคลาจารย์ (อ้างอิงมาจากกองแผนงาน กรมการศาสนา 2540 : 148-151) กล่าวถึงการเผยแพร่ศาสนาไว้ว่า การเผยแพร่พุทธศาสนา เป็นหน้าที่หรือบทบาทที่พระสงฆ์จัดต้องกระทำ โดยการจัดเทศนา อบรม สั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นผลเมื่อเดินทางประเทศชาติ องค์การเผยแพร่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2484 ได้กำหนดหน้าที่หรือบทบาทที่วัดต่างๆ เจ้าคณะตำบลคณะสงฆ์อำเภอ คณะสงฆ์จังหวัดเกี่ยวกับการเผยแพร่ไว้ดังนี้

1. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟัง โวหาร คำสั่งสอนหรือข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์
2. แนะนำ สั่งสอน อบรมประชาชนให้เข้าใจศาสนาพิธี และการปฏิบัติ
3. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม และให้ได้ยินได้ฟังกี่ยวกับเรื่องพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง

กิจการเผยแพร่องพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีทั้งแบบประเพณี แบบปรับปรุง ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะกรรมการขึ้นดำเนินการ คือ

1. การเผยแพร่ตามประเพณีคณะสงฆ์ และประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่ง สอนประชาชนที่วัด ที่บ้าน ที่มีผู้อาราธนาและที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทคนิคธรรมชาติ คือ เทคนิคปูเดียว หรือเทคนิคปูจุจาวิสชนา 2 รูปปั้น ไป

2. การเผยแพร่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยาย ธรรม การสอนน้ำธรรม การปฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัด หรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือโดยทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกลงแผ่นเสียง หรือแบบ ออกรายการ หรือลงในหนังสือพิมพ์ และเครื่องข่ายอินเตอร์เน็ตออกเผยแพร่ทั่วโลก

3. การเผยแพร่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแพร่หรือสถานศึกษาเป็นประจำหรือบางครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษ ในวัดหรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมชาติ งานอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.) หน่วยส่งเสริมราษฎร์ พุทธศาสนา ผู้เข้าร่วมเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

กองแผนงาน กรมการศาสนา (2540 : 9) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเผยแพร่ศาสนาธรรม หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนา ให้ศาสนาทายาท และประชาชนได้รับทราบ ในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระราชบัญญัติ โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจใน หลักธรรมแล้วนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปฐกถาในโอกาส และ สถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแพร่ธรรม ด้วยสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ หรือวีดีทัศน์ การกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่วัด หรือ กิจมุสิกาได้จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแพร่ธรรมหรือต้องการให้ ประชาชนได้เข้าร่วม ปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทย ที่ได้รับอิทธิพลมาจากการลัทธิ พระพุทธศาสนาการดำเนินการใดๆ ของกิจมุสิกาในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแพร่ธรรม ทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ซึ่งว่าการกิจด้านการเผยแพร่ทั้งสิ้น

จากการศึกษาแนวคิด และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแพร่ศาสนาธรรม ผู้วิจัยสรุปได้ว่า วิธีที่กิจมุสิกาใช้ในการเผยแพร่ศาสนาธรรม ในปัจจุบันมี หลายวิธี ได้แก่ การเทศนาธรรม ปฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนารธรรม การสอนวิปัสสนา กรรมฐาน และการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะ จะเลือกใช้วิธีใดนีขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับ จากแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์ด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงได้ กำหนดบทบาทด้านนี้ เป็นบทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชน

1.2.4 แนวคิดบทบาทด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

ปราณสุรีย์ อ华อร่ามรัศมี (อ้างอิงมาจาก สารสำนักพุทธ.2549 : 108-110) กล่าวถึง ความสัมพันธ์ของพุทธศาสนากับงานศิลปวัฒนธรรมว่า การเคลื่อนของเวลาจากอดีตสู่ปัจจุบัน ได้ก่อให้เกิดพัฒนาการนิดหนึ่งที่เรียกว่าพัฒนาการสร้างสรรค์ขึ้นในตัวมนุษย์ เมื่อพัฒนาพิเศษ ที่ว่าถูกผนวกเข้ากับแรงศรัทธาในกำลังสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แนวคิดเชิง พุทธศิลป์จึงได้หลั่งไหลออกมากจากภายในจิตใจที่ตกหลักด้วยสุนทรียธรรม ถ่ายทอดเป็นงาน จิตกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมเป็นสำคัญ เป็นไตรมิตรศิลป์ที่หาดูได้จาก

สิ่งก่อสร้างภายในวัด โดยเฉพาะสิ่งก่อสร้างที่เป็นประดุจประธานของเสนาสนะทั้งปวง นั่นคือพระอุโบสถ คำว่า “พระอุโบสถ” นั้นใช้เรียกกับพระอารามหลวง แต่หาก “อุโบสถ” ใช้เรียกกับวัดรายภูร์ หรือถ้าภาษาชาวบ้านเรียกกันติดปากว่า “โบสถ์” เหล่าช่างทั้งหลายมีอิทธิพลในการสร้างโบสถ์ส่วนใหญ่จะทุ่มเทให้มีอิฐก้อนอย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพื่อพยายามเป็นพุทธบูชาอย่างหนึ่ง และยังได้ฝากร่องงานชิ้นสำคัญของชีวิตไว้เป็นมงคลแก่แผ่นดินอีกด้วยหนึ่ง โบสถ์จึงถูกยกยิ่งเป็นสิ่งก่อสร้างที่โศดดอยู่ภายใต้ร่มพระ

โบสถ์เริ่มมีขึ้นในสมัยสุโขทัยเมื่อลัทธิลังกาวงศ์เข้ามาพร้อมกตินิยมการบวชแต่โบสถ์ก็ยังมีความสำคัญไม่นานนัก เมื่อเทียบกับวิหาร เพราะในอดีตนั้นวิหารจะเกิดขึ้นมาพร้อมๆ กับการสร้างวัด ตั้งแต่วัด การประกอบพิธีกรรมต่างๆ มักนิยมกระทำกันภายในวิหารซึ่งมีพื้นที่ขนาดใหญ่กว้างขวาง ขณะที่โบสถ์ในสมัยนั้นยังนิยมสร้างกันขนาดเล็กๆ

โบสถ์มีความสำคัญมากขึ้นสมัยอยุธยาตอนกลาง รัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ที่ทรงครองราชในพระพุทธศาสนา ถึงกับทรงอนุชื่อญ่ารังษีระหว่างระยะเวลาหนึ่งนั่นเอง จึงได้เกิดธรรมเนียมตามมา ว่าถูกผู้ชายต้องทำการบวชเรียน เมื่อเป็นเด็กนั้นจึงทำให้จำนวนพระสงฆ์เพิ่มมากขึ้นตามลำดับทำให้โบสถ์เริ่มมีความสำคัญเพิ่มขึ้นมาอย่างเด่นชัด และค่อยๆ ปรับบทบาทขึ้นแทนความสำคัญของวิหารที่มีมาก่อน โบสถ์ได้สืบเนื่องความสำคัญมาจนถึงปัจจุบัน และยังถือเป็นหลักประธานของวัดเรื่อยมา

ความสำคัญของ โบสถ์มีอยู่หลายประการ กล่าวคือ ใช้เป็นสถานที่ประกอบสังฆกรรม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีขอบเขตที่แน่นอน เรียกว่า “ตีมा” สีมาคือเขตกำหนดความพร้อมเพรียงของสงฆ์ หรือเขตชุมนุมของสงฆ์ หรือเขตทดลองว่าพระภิกษุทั้งหลายที่อยู่ในเขตนั้น จะต้องทำสังฆกรรมร่วมกัน สีมา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ พัทธสีมา หรือมีความหมายว่าแดนที่ผูกไม้แก่เขตที่พระสงฆ์กำหนดขึ้นเอง และอพัทธสีมา คือแดนที่ไม่ได้ผูก เช่นเขตที่เกิดตามธรรมชาติเป็นเครื่องกำหนดและพระสงฆ์ถืออาเขตนั้นเป็นกำหนดโดยไม่ได้ทำขึ้นใหม่

ภายใน โบสถ์เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน โดยมากนักพบว่าเป็นพระพุทธรูปประจำนั้นสมาริปางมารวิชัย ที่เชื่อมเนื้อหาไปสู่องค์ประกอบอื่นๆ ภายใน โบสถ์ เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่แสดงเรื่องราวพุทธประวัติตอนการพงษ์ไไวเห็นอีกทางเข้าเมืองหน้าพระพักตร์พระพุทธรูปประธาน นอกจากนี้ โบสถ์ยังเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีทางศาสนา ที่ใช้ได้ทั้งพระสงฆ์และฆราวาส ในส่วนของพระสงฆ์ใช้เป็นที่ลง โบสถ์เรียนว่าอุโบสถกรรม หรือการสาดป่าติโมกข์ในวันขึ้น 15 ค่ำ และแรม 14 หรือ 15 ค่ำ การอุปสมบท การทำพิธีทางสงฆ์ในวันหรือโอกาสสำคัญต่างๆ ส่วนฆราวาสจะใช้เป็นที่พิงเศียรในวันพระ วัดหนึ่งๆ มี

โนสต์ได้หลังเดียว กรณีที่บางวัดมีโนสต์เก่าชำรุดทรุดโทรมหรือพื้นที่กันแคบจะสร้างโนสต์ใหม่ขึ้นทดแทน โดยที่ยังคงโนสต์เก่าไว้ก็สามารถจะทำได้ แต่จะใช้โนสต์เพียงแห่งเดียวเพื่อการประกอบสังฆกรรม

สมคิด โชคกวัณิชย์ (2539 : 168 – 170) กล่าวถึงวัฒนธรรมว่า เป็นวิถีชีวิตที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ซึ่งประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ประเพณี ศิลปะ ค่านิยม และกฎหมาย เป็นต้น และถ่ายทอดกันมาจากบรรพชนสู่อนุชนรุ่นหลัง วัฒนธรรม มีลักษณะเป็นวิชาความรู้ที่มีความคงทนในตัวเอง เรียกว่า ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งแบ่งออกเป็น

4 ประเภท ดังนี้

- ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ เช่น ปราสาทราชวัง วัดป้อม ค่าย กำแพง และลักษณะที่เห็นรูปทรงไม่ซัดเจน เช่น คุน้ำ คันดิน โนสต์ ถนนโบราณ เนินดินที่ปักกลุ่มเจดีย์ วิหาร เป็นต้น

- ศิลปวัฒนธรรมประเภทงานจิตรกรรม ส่วนใหญ่จะมีอยู่ในวัด เช่น งานเขียนลายรดน้ำภาพเขียนผู้พระบรรณ จิตรกรรมฝาผนัง ในผนังพระอุโบสถ พระวิหาร งานจิตรกรรมในสมุดไทยใบลาน เช่น หนังสือตำราพิชัยสงคราม ตำราขaffen โบราณ ตำราชาลักษณ์ เป็นต้น

- ศิลปวัฒนธรรมประเภทงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับ เช่น เครื่องจักรstan ผ้าฝ้ายชนิดต่างๆ ภาชนะดินเผา เป็นต้น

- ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นนานัมธรรม ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี แบบแผนปฏิบัติในกลุ่มหรือสังคม ซึ่งยอมรับปฏิบัติสืบท่อ กันมา โดยแบ่งได้ 3 กลุ่ม คือ

- 4.1 ขนบธรรมเนียมประเพณี มีทั้งประเพณีเฉพาะบุคคล ได้แก่ การเกิด การตาย การโภนจุก การหมั้น การแต่งงาน การบวช การเขียนบ้านใหม่ เป็นต้น และประเพณีส่วนรวมอื่นๆ ได้แก่ ประเพณีทางศาสนาต่างๆ เช่น ประเพณีทำบุญเข้าพรรษา – ออกพรรษา ทอดกฐิน ประเพณีตรุษสงกรานต์ ประเพณีชักพระ เป็นต้น

- 4.2 ภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ จารึกและคัมภีร์ต่างๆ ภาษาพูด ภาษาเขียน บทประพันธ์ที่ถ่ายทอดกันมาโดยการเล่าหรือเขียน เช่น นิทานพื้นบ้าน ตำนานเมือง เป็นต้น

- 4.3 ศิลปะการแสดง ได้แก่ การเล่นเพลงพื้นเมือง เช่น เพลงอีแซว เพลงเกี๊ยวข้าว

โบราณที่เป็นต้น

ประดิษฐ์ เหลืองอร่าม (2539 วิจัยมาจาก พระสมคิด ศรีบูรณ์, 2549) นับแต่โบราณกาลมา วัดเป็นศูนย์รวม แห่งศรัทธาของชาวบ้านตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมในต้านต่างๆ นับตั้งแต่การสร้างวัดมา ซึ่งเกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น

หรือในกรณีพิเศษ อาจเกิดจากพระราชศรัทธาของพระมหากษัตริย์บางพระองค์ที่ทรงสร้างและทรงอุปถัมภ์วัดนั้น

คดิทางพุทธศาสนาเชื่อว่า การสร้างวัดตลอดจนสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ ภายในวัดเป็นการ
ทำบุญที่มีอานิสงส์มาก อันจะส่งผลให้ผู้ที่ได้ร่วมทำบุญมีความสุข ทึ้งในพันปีและภพหน้า และ^{๑๔}
การทำบุญนี้ จะต้องทำด้วยสิ่งที่ดีที่สุด ชาวบ้านหรือผู้ที่ลงมือสร้างจึงได้ทุ่มเท

ความรู้ความสามารถในเชิงทั่งที่มีอยู่ทั้งหมด อันประกอบด้วยศรัทธา สร้างสรรค์
ศิลปกรรมที่งดงามให้แก่วัด ซึ่งปรากฏออกมานี้รูปของศิลปกรรมต่างๆ ตามพระอุโบสถ
วิหารคด ศาลาราย หรือแม้ ตลอดถนนฝ้าพนังในพระอุโบสถ เป็นต้น เมื่อวัดถูกสร้างเสร็จ
ก็มีกิจกรรม และความเป็นไปที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชาวบ้าน มีการแลกเปลี่ยนถ่ายทอดระหว่าง
บ้านกับวัด

นอกจากนี้บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยยังมีอีก
เรื่องหนึ่ง คือ เอกลักษณ์ในเชิงรักษาขนธรรมเนียมประเพณี เช่น ประเพณีการตักบาตรเทโว
ประเพณีการตักบาร功德ไม้ ประเพณีแห่พระของภาคต่างๆ ประเพณีโwayneว ประเพณี
ทอดเทียนในพระราชอา เป็นต้น โดยไม่ประยุกต์ให้มากเกินไป รักษาเอกลักษณ์ไว้ให้ได้ เป็นการ
อนุรักษ์ 楣ศิลปวัฒนธรรมอีกทางหนึ่ง

สมบูรณ์ สุขสำราญ (2527:79) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ต่อวัฒนธรรมว่า
พระพุทธศาสนาเป็นที่มาของวัฒนธรรม ค่านิยมและเมียบประเพณีที่สำคัญของชาวไทยการอบรม
ระเบียนสังคมผ่านกระบวนการและสถาบันหลายอย่างทั้งที่เป็นรูปธรรม นามธรรม เช่น วัดเป็น
ที่ปลูกฝังเป็นสื่อการอบรมระเบียนสังคมแบบพุทธ อบรมกต่องเกลาให้กุลบุตร กุลธิดา อุบາสิก
อุบາสิกา ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และประเพณีหลายๆ ประการ ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวพุทธ
และเทศบาลทางพุทธศาสนา มีส่วนสำคัญในการดำเนินความเป็นพวකเดียวกัน เช่น พิธีทางศาสนา
งานบวช งานศพ และงานทำบุญต่างๆ ตลอดจนเทศบาลทางศาสนาเป็นสื่อให้ประชาชนได้มาน
ร่วมกันและ ได้สั่งสรรค์กันเกิดความรู้สึกร่วมเป็นพวකเดียวกัน มีความใกล้ชิดกัน ยินดีที่จะสนับ
กำลังเพื่อส่วนรวม และ ได้กล่าวถึงบทบาทของวัด ไว้ดังนี้

วัดทำให้เกิดวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นสถานที่จัดศาสนาพิธี เป็นสถานบัน្តรวมครรภ์ชา สร้างคนมีคุณภาพ สร้างงานอันอำนวยประ โยชน์ วัดช่วยอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของท้องถิ่นและเป็นพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาอุดมเรียนประขาท้องถิ่น และวัดยังเป็นโรงพยาบาลมีพระภิกษุเป็นหมอมประจำท้องถิ่นช่วยป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวง

จากการศึกษาแนวคิด และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์ในด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมผู้วิจัยสรุปได้ว่า วัดเป็นสถาบันหลักทางสังคม ที่เป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาของชุมชน การทำบุญ ร่วมแรงร่วมใจ สร้างสรรค์ในสิ่งที่ดีให้เกิดขึ้นภายในวัด ได้ก่อให้เกิด ขนบธรรมเนียม ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมอันดีงามตามวิถีของชาวพุทธ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมในห้องถังแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

1.2.5 แนวคิดบทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ

พินิจ ลาภชนาณนท์ (2549 : 140-141) กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาจิตใจว่า การพัฒนาจิตใจเป็นแนวทางการพัฒนาที่พระสงฆ์นักพัฒนาส่วนใหญ่นั้นเป็นหลัก เพราะการทำงานของพระสงฆ์ในฐานะสาวกของพุทธศาสนาคือการเผยแพร่และจารุ โลภ พระพุทธศาสนา การอบรมสั่งสอนประชาชนให้เป็นคนดีละเว้นความชั่วคือหน้าที่เบื้องต้นของพระสงฆ์ แต่การพัฒนาจิตใจของพระสงฆ์นักพัฒนาไม่ใช่เพียงการเทศนาสั่งสอนหรืออบรม ธรรมหรือเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน แต่การพัฒนาจิตใจนี้มีเป้าหมายสำคัญที่นุ่งไปสู่การพัฒนาให้ประชาชนเป็นผู้ประกอบติดและปฏิบัติชอบ ให้อยู่ในกรอบศีลธรรมจริยธรรม ให้รู้จักเลี่ยສละตนเองเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าเพื่อประโยชน์ส่วนตน และเน้นให้เกิดความสามัคคีในการทำงานของส่วนรวม ซึ่งทั้งหมดนี้แม้จะเป็นเป้าหมายการพัฒนาที่เป็นนามธรรมทั้งสิ้น แต่ส่วนนุ่งให้ชาวบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงจากพฤติกรรมที่ไม่ดีไปสู่ความดี มีการแสดงออกทางกาย วาจา และใจที่ถูกต้อง กระทำแต่สิ่งที่ดีงาม ไม่เบียดเบี้ยนผู้อื่น มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการลดละเลิกในอบายมุข เกิดการพัฒนาสติปัญญา ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และการดำเนินสิ่งประโภชน์ของส่วนรวม ซึ่งสภาพสังคมเรื่องนี้คือสังคมอุดมคติที่พระสงฆ์นักพัฒนาต้องการจะพัฒนาให้เกิดขึ้น ดังนั้น การพัฒนาจิตใจในความหมายของพระสงฆ์นักพัฒนาจึงเป็นรากฐานสำคัญ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาด้านอื่นๆ ต่อไปได้

การพัฒนาจิตใจของพระสงฆ์นักพัฒนานั้น ให้ความสำคัญกับพิธีเผยแพร่ธรรมเพื่อความเข้าใจของชาวบ้านทั้งทางโลกและทางธรรม ไม่เน้นเรื่องพิธีกรรมและการสาวดมนต์ เพราะเห็นว่าในพิธีกรรมและการสาวดมนต์นั้นตั้งแต่ต้นจนจบพิธีชาวบ้านส่วนมากไม่เข้าใจ จึงไม่สามารถเข้าใจในธรรมได้อย่างลึกซึ้ง ควรใช้วิธีการพูดอธิบายธรรมด้วยการประยุกต์ให้เข้ากับ

สังคมปัจจุบัน เพราะถ้ายังสอนธรรมอยู่อย่างเดิม “ไม่สอนใจสังคมว่าเป็นอย่างไร ไม่รู้จักการประยุกต์หลักธรรมแล้วจะนำธรรมที่เป็นความจริงไปอธิบายเรื่องของชีวิตคนอย่างไร ชาวบ้านก็จะไม่เข้าใจ นี่คือหลักการเบื้องต้นของการพัฒนาจิตใจ โดยมุ่งเน้นการเทคโนโลยีอบรมสั่งสอนให้ชาวบ้านได้รู้และเข้าใจวิถีชีวิตที่เหมาะสม ใช้วิถีอย่างมีสติ ไม่หลงมัวหมาโนบายมุข เมื่อชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในการใช้วิถีแล้ว เขายังจะเดินไปตามเส้นทางของการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคม โดยไม่จำเป็นต้องมีกรรมการอยู่ในการทำงาน เขายังสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ไม่เดือดร้อนและไม่ต้องการความช่วยเหลือจากใคร การพัฒนาจิตใจจึงเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆ

พระสังฆ์นักพัฒนาบางรูปพยายามกระตุ้นการพัฒนาจิตใจเพื่อการพัฒนาชุมชน ด้วยการรักษาบทบาทการเป็นผู้นำทางศาสนาและสังคมที่ดี โดยเริ่มจากการประพฤติธรรมให้แก่ชาวบ้านเกิดความศรัทธาในพระพัก จนกลายเป็นแบบอย่างที่ดีของทั้งพระเณรในวัดและชาวบ้านในชุมชน จากนั้นจึงให้ความรู้ด้านการพัฒนาแก่พระเณรและชาวบ้าน เพื่อให้เกิดการประสานร่วมมือกันทำงานพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ทั้งยังพยายามซักจุใจชาวบ้านผ่านการเทศน์และการพูดอบรมในทุกโอกาสที่มี ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง โภชนาญมุข ปัญหาความยากจน ปัญหาของชุมชน และแนวทางในการทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

พระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บวบาน) (2542 : 25) ศึกษาระบวนการฝึกอบรมบุคลากรทางพุทธศาสนา ของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุกทุโถ) มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการในการฝึกอบรมบุคลากรทางพุทธศาสนา ตลอดจนศึกษาระบวนการในการอบรมพระสังฆผู้นำด้วย ผลการวิจัยปรากฏ ดังนี้ ท่านได้ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสำหรับฝึกอบรมผู้นำด้วย ฝึกอบรมในชั้นเรียน 3 อย่าง มาใช้ในการฝึกอบรม ได้แก่หลักไตรสิกขา หลักธุดงค์vat และหลักกวัตร 14 นุ่งให้พระภิกษุสงฆ์รักษาพระวินัยโดยเคร่งครัด ฝึกฝนสามาธิ และให้มีความคิดถูกต้อง คือ สัมมาทิฏฐิ โดยใช้หลักอานาปานสติสำหรับพระสังฆผู้นำ เพื่อให้มีพระผู้นำที่มีประสิทธิภาพทำหน้าที่บริหาร โดยใช้ หลักธรรมคือ karma 6 และกัลยาณมิตรธรรม 7 ส่วนการฝึกอบรมผู้นำ ให้หลักธรรมคือ บุญกริยา วัตถุ 10 บรรณาธิรัม 4 และอนุปนิพิกทา 5 เน้นการให้ทานด้วยปัญญา และการละกิเลส

สุทธิวงศ์ ตันตยาพิศาลดุษฐ์ (2514 อ้างอิงมาจาก วินัย กenger สุวรรณ, 2541) ได้พูดถึงบทบาทของพระสังฆทั้งสังคมสังเคราะห์ที่ทำได้ที่สุด คือ บทบาททางด้านการศึกษา การสาธารณสุขการพัฒนาจิตใจประชาชน การสังเคราะห์ทางจิต และการพัฒนาท้องถิ่นดังนี้

1. บทบาทด้านการศึกษาวัดให้สถานที่เป็นโรงเรียน และอาคารเรียนพระเป็นผู้สอน
และอบรมเยาวชนให้รู้หนังสือ ให้เป็นผู้มีศิลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม อนุเคราะห์การ
จัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนวัยเรียน ชักชวนชาวบ้านให้สนับสนุนการศึกษา อุปกรณ์การเรียน

2. บทบาทด้านการสาธารณสุข พระสงฆ์ทั้งในอดีตและปัจจุบันให้การ
รักษาพยาบาลแก่ชาวบ้านในทุกระดับความเจ็บป่วย โรคบางโรคหายด้วยแรงศรัทธาที่ผู้ป่วย
มีต่อพระสงฆ์

3. บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน พระสงฆ์ให้ธรรมทานแก่ประชาชนจิตใจ
ที่พัฒนาแล้วจะไม่วุ่นวายจะเข้าใจในความหมายของคำว่า ธรรมย่อมคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม
นอกจากนี้การสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ก็สามารถช่วยให้เกิดความสุขสงบทางจิตใจ
ได้มาก

4. บทบาทด้านการสรงเคราะห์ทางจิต ด้านนี้พระสงฆ์มีบทบาทและมีส่วน
ช่วยสุขภาพจิตของประชาชนได้มาก งานสังคมสรงเคราะห์ที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรง คือ
งานสรงเคราะห์ทางจิตใจเป็นหลัก

5. บทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่น ในชนบทพระสงฆ์มีบทบาทมากในฐานะผู้นำ
ด้านการเสนอความคิดเห็น และระดมความร่วมมือของชาวบ้านในการพัฒนาต่างๆ พระสงฆ์
เป็นผู้นำชุมชน งานพัฒนาต่างๆ ต้องอาศัยวัดและพระสงฆ์ วัดเป็นของประชาชน เป็นที่
ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณีของชาวบ้าน พระภิกษุและสามเณรในวัดมีหน้าที่ให้ความ
สะดวกแก่ประชาชนในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและที่วัด

สนิท ศรีสำแดง (2534 อ้างอิงมาจาก วินัย เก่งสุวรรณ, 2541) ผุดถึงบทบาทของพระ
ในพระพุทธศาสนาว่า พระเป็นผู้นำทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ บทบาทพระในอดีตนั้นนอกจาก
เตรียมตัวให้พร้อมเพื่อสอนคนอื่นแล้ว อาชีพของพระคือ การศึกษานั่นเอง ที่เรียกวันว่า
สิกขาอาชีพ

หน้าที่ของพระผู้ให้การศึกษา มีดังต่อไปนี้

1. ต้องให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้เรียน ทั้งด้านสติปัญญา จิตใจ และแนวโน้ม
2. ต้องอนุเคราะห์ช่วยเหลือผู้เรียนที่ขาดแคลนปัจจัย 4
3. ต้องช่วยรักษาพยาบาลผู้เรียนที่ได้รับความเจ็บป่วย จนทุเลาและหาย
4. ลงเคราะห์ด้วยหน้าที่การงาน รับผิดชอบถึงขั้นฝ่ายงาน ทำงานให้ทำ
5. ลงเคราะห์และปฏิบัติต่อผู้เรียนทุกคนด้วยความเมตตาเสมอ กัน

๔

สมพร เทพสิทธา (2538) ได้กล่าวว่า การพัฒนาจิตใจ หมายถึง กระบวนการให้การศึกษาอบรมและส่งเสริม เพื่อให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี สมรรถภาพจิตที่เข้มแข็ง และคุณภาพจิต ที่ดี งานอันอื่นต่อการพัฒนาส่วนบุคคล ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ให้เกิดความเรียบ และความมั่นคง การพัฒนาจิตใจเป็นฐานที่สำคัญของการพัฒนาด้านต่างๆ ทั้งการพัฒนาคน การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาการเมือง และการพัฒนาประชาธิปไตย การพัฒนาจิตใจถือเป็นหน้าที่ของทุกคน ไม่ว่าจะมีอาชีพใด อยู่ในวัยใด มีตำแหน่งหน้าที่การทำงานใด โดยเริ่มจากการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ การพัฒนาจิตใจจะต้องกระทำตลอดไป เช่นเดียวกับการศึกษา ซึ่งจะต้องศึกษาตลอดชีวิต โดยมีการพัฒนาจิตใจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับศาสนาและพระสงฆ์ พระสงฆ์ จึงควรมีบทบาทในการพัฒนาจิตใจของประชาชน การพัฒนาชุมชนจะไม่เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน หากประชาชนในชุมชนไม่ได้รับการพัฒนาจิตใจ

การพัฒนาจิตใจ ก็คือ การฝึกอบรมให้จิตเป็นสามัคคีมั่นคง ไม่หวั่นไหว ฟังช้าน มีความตื่นตัวในการทำงาน มีสุขภาพจิตดี และมีความฉลาด รู้ และเขาใจเรื่องราว ปัญหา รวมถึง วิธีแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้องพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของประชาชน และชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาจิตวิญญาณของประชาชน และชุมชน ให้มีสุภาพจิต ที่มั่นคง มีสมรรถภาพในการที่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองในชีวิตประจำวันได้

จากการศึกษาแนวคิด และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาจิตใจ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า จิตใจเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาชีวิต การมีจิตใจที่ดีจะมีผลต่อการกระทำการทางอารมณ์ และคุณธรรม ก่อให้เกิดปัญญา สามารถเข้าใจความจริง เดือกรับรู้หรือปฏิเสธ โดยยึดหลักเหตุผล ความถูกต้อง และถึงที่ดีงามมองเห็นคุณค่าของตนเอง เก่าพคนอื่น การพัฒนาจิตใจตามแนวทางพุทธศาสนาจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างคนให้มีคุณภาพเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชน ท่องถิ่น และประเทศชาติต่อไป

2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ได้เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้เอง โดยมีการกล่าวถึง และมีการอ้างถึงมากขึ้นในระยะเวลาภายใน 20 – 30 ปีที่ผ่านมา นี้เอง การพัฒนาชุมชนนี้ เราอาจถือได้ว่าเป็นการพัฒนาเมืองและพัฒนาชนบท ได้เช่นกัน เพราะคำว่า “ชุมชน”(community) นั้น อาจจะอยู่ในชนบทหรือในเมืองก็ได้ แม้ว่างานพัฒนาชุมชนส่วนใหญ่ของประเทศไทยที่สาม

มักจะกระทำกันในชนบทมากกว่าในเมืองก็ตาม แต่ก็มิได้หมายความว่า การพัฒนาชุมชนในเมืองจะกระทำมิได้ความแล้วชุมชนเมืองใหญ่ๆ หลายแห่งก็ต้องพัฒนาเหมือนกัน อาทิ บริเวณแหล่งเดื่อมโตรนต่างๆ รวมทั้งบริเวณที่มีประชาชนตั้งอยู่หนาแน่น และที่ซึ่งยังไม่ได้ใช้ประโยชน์เต็มที่อีก เช่น การพัฒนาชุมชน จึงควรต้องมีความหมายครอบคลุมทั้งชุมชนเมือง และ ชุมชนชนบทด้วยการพัฒนาชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาชุมชนมีผู้รู้ให้แนวคิดไว้ ซึ่งผู้รู้จักได้เสนอเป็น 2 ประเด็น คือ ความหมายของการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชุมชน ตามด้าน ดังนี้

ความหมายของการพัฒนาชุมชน

องค์การสหประชาชาติได้กำหนดความหมายเอาไว้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการซึ่งดำเนินไปด้วยการร่วมกำลังระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ให้เจริญยิ่งขึ้น และสมพسانชุมชน เหล่านี้เป็นชีวิตของชาติ และเพื่อให้ประชาชนสามารถอยู่อาศัยเอง เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2546 : 10 -11) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การพัฒนาชุมชนคือการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ (สภาพที่ไม่พึงประสงค์ ไม่ดีงาม) ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (สภาพที่พึงประสงค์ ที่ดีงามหรือสภาพที่เจริญ) กล่าวคือ เป็นการจงใจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่างๆ ในชุมชน จากสภาพที่ไม่พึงประสงค์ไปสู่สภาพที่พึงประสงค์อันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้

เคลียว บูรีภักดี (2545:45) ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชน คือ การทำให้คนซึ่งอยู่ในพื้นที่บริเวณที่มีความแตกต่างกันหันหัวค้านเชื้อชาติ ศาสนา ความเป็นอยู่ การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ และอื่นๆ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่น มีความสุข รู้รักสามัคคี และร่วมมือกันทำงานได้

ยุวัตตน์ วุฒิเมธี (2534 : 4) ได้แยกແຍความหมายของการพัฒนาชุมชนออกเป็น 2 ด้าน คือการพัฒนาชุมชนในความหมายของงานและในความหมายของหลักและวิธีการทำงานโดยได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ดังนี้

1. การพัฒนาชุมชนในความหมายของ “งาน” ก็คือการกระทำให้เกิดสิ่งของต่างๆ หมายความถึงการกระทำใดๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุของทึ่งที่สามารถมองเห็นจับต้องได้ และที่สังเกตได้ เช่น การสร้างถนน บุคบับน้ำ สร้างท่าน้ำ เหนือองฝาย สร้างโรงเรียน สถานีอนามัย ไฟฟ้า ประปา ให้มีขึ้นในชุมชน ตลอดจนการพัฒนาจิตใจเพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมของคนในชุมชน จนสามารถกลุ่มกันเป็นองค์กรที่แน่นแฟ้น โดยไม่คำนึงว่า ประชาชนจะได้เข้ามาร่วมดำเนินการหรือไม่

2. การพัฒนาชุมชนในความหมายของ “หลักและวิธีการทำงาน” หมายถึงการที่ประชาชนต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการสร้าง “งาน” หรือสิ่งของ ดาวรัตถุ และองค์ประกอบนั้นๆ ของประชาชนขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ประชาชนจะต้องเป็นผู้คิดริเริ่ม พิจารณา ตัดสินใจร่วมปฎิบัติ และร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานทุกขั้นตอน ดังนั้นในความหมายนี้ การพัฒนาชุมชนจะมีลักษณะเป็นงานที่เป็นความคิดริเริ่มของประชาชน กระทำโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ซึ่งหัวใจของการพัฒนาชุมชนอยู่ที่การเสียสละยอมพร้อมใจกันของ ประชาชนในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบในผลงานที่เกิดจากการดำเนินโครงการพัฒนา ด้านต่างๆ โดยมิได้มุ่งหวังค่าตอบแทนเป็นเงินทอง แต่หวังผลของการที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างความภูมิใจและความรู้สึกเป็นของร่วมกันในกิจกรรมนั้นเป็นสำคัญ

วิทยากร เชียงฤทธิ์ (2527 : 17 – 18) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การพัฒนาชุมชนในความหมายที่กว้าง คือการพัฒนาสังคม เพราะการพัฒนาที่แท้จริงนั้น จะต้องทำทั้งสังคม ไม่ใช่ทำเฉพาะชุมชนใดชุมชนหนึ่ง และการพัฒนาที่แท้จริงหมายถึงการทำให้ชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทาง ศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ ซึ่งนอกจากจะชี้ให้เห็นถึงทางวัตถุ เพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษา สิ่งแวดล้อม ที่คือ การพัฒนาระบบและจิตใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่างๆ ด้วย ความต้องการที่จะให้คนในชุมชนรู้จักเรียกว่าเป็นการพัฒนาคุณธรรมของชีวิต เพื่อที่แสดงให้เห็นว่าการพัฒนานั้นได้ชี้ให้เห็นถึงการเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจ ความสุขของประชาชนมากกว่า

การวิน แตรอบปีแม่น (Garvin and Tropman, 1992 : 184 – 185) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนในมุมของนักสังคมสงเคราะห์ว่าหมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับคนในชุมชน ที่เป็นความสำนึกร่วมกันในปัญหาของชุมชน และกิจกรรมได้นำไปสู่การปฏิสัมพันธ์ ระหว่างกันของคนในชุมชนบนพื้นฐานของดำเนินการร่วมดังกล่าว โดยนักสังคมสงเคราะห์จะเริ่ม

งานด้วยการสนับสนุนพูดคุยกับบุคคลในชุมชนที่เลือกหน้าแล้วว่าจะมีศักยภาพโดยการเผยแพร่ สำนึกร่วมในการแก้ปัญหาไปสู่คนอื่นๆ ในชุมชนและการร่วมประเมินสภาพปัญหาแก้บุคคลในชุมชนจะนำไปสู่การแก้ปัญหาในที่สุด

เอ ดันแ昏 (A. Dunham, 1958 : 125) ให้ความหมายไว้ว่า “การพัฒนาชุมชนคือ การร่วมกำลังดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน มีความเป็นปึกแผ่นและ ดำเนินงานไปในทางที่ตนต้องการ การทำงานพัฒนาชุมชนในขั้นแรกจะต้องอาศัยความร่วมมือ กันของรายถูรในชุมชนนั้น ในการช่วยគัวองและร่วมกันดำเนินงาน แต่มักจะได้รับความ ช่วยเหลือทางด้านวิชาการด้วยจากหน่วยราชการหรือองค์กรอาสาสมัครอื่นๆ”

โดยสรุปแล้ว “การพัฒนาชุมชน” หมายถึง การเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์ปรับปรุง อย่างมีกระบวนการ (process) และเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและแบบแผน ที่อาจเป็นได้ทั้งการกระทำของภาครัฐและภาคเอกชนหรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชน ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ การศึกษาเรียนรู้ สุขภาพ อนามัย เอกชน ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ การศึกษาเรียนรู้ สุขภาพ อนามัย การมีส่วนร่วม เป็นต้น ของคนภายในชุมชนให้ดีขึ้น ในขณะเดียวกันยังอาจหมายถึงการเรียนรู้ และการสร้างไว้ซึ่งทุนทางสังคม (social capital) ที่ชุมชนมีมาแต่ดั้งเดิม คือ ภูมิปัญญา ระบบ นิเวศ ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรมประเพณี ขนบธรรมเนียม ชาติพันธุ์ ศาสนา และภาษา ยิ่งตัวอย่าง

หลักการพัฒนาชุมชน

สมพร เทพสิทธา (2538 : 25 – 26) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนว่าในการ พัฒนาชุมชนต้องใช้หลักการประสานงานระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน (บvr) จะต้องมีการร่วมมือ และประสานงานกันทุกฝ่าย โดยเฉพาะการประสานงานระหว่างหน่วยราชการต่างๆ การ ประสานงานระหว่างภาครัฐบาลและภาคเอกชน และสถาบันทางศาสนา ที่สำคัญที่สุดคือ การประสานงานระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ในชุมชนที่เรียกว่า บvr.

บุญวนิช วุฒิเมธี (2534 : 12-14) ได้เสนอแนวคิดในหลักการพัฒนาชุมชนเพื่อนำมาเป็น แนวทางในการดำเนินงาน ให้สอดคล้องกับหลัก 10 ประการขององค์กรสหประชาชาติ ไว้ดังนี้

1. หลักความร่วมมือของประชาชน หลักการดำเนินงานพัฒนาชุมชนที่สำคัญยิ่งคือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างจริงจัง และจริงใจ ทั้งนี้ ด้วยการเปิดโอกาสให้มีการศึกษา (Education) การร่วมพิจารณา (Consensus) และการตกลงใจ ร่วมกัน (Consent) ในการแก้ปัญหาหรือการวางแผนการต่างๆ การที่จะต้องเปิดโอกาสให้

ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมก็เพื่อเป็นการให้ประชาชนได้มีสิทธิและเสมอภาคกันในอันที่จะมีส่วนร่วมรับผิดชอบในสังคม ประชาชนจะมีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบ

2. หลักการแสวงหาผู้นำ ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนนี้ เน้นในเรื่องการที่น้ำที่ผู้นำและพัฒนาคุณลักษณะของผู้นำให้เกิดขึ้นในชุมชน เพราะชุดหมายสุดท้ายของการพัฒนาชุมชนนี้คือการให้ประชาชนพึงตนเองได้ การช่วยเหลือหรือการพัฒนาใดๆ จะต้องเป็นการช่วยเพื่อให้ประชาชนสามารถช่วยตัวเองได้ ดังนั้นผู้นำที่มาจากชาวบ้านจึงเป็นเป้าหมายที่จะต้องสร้างขึ้นเพื่อรับผิดชอบและรับช่วงงานได้ต่อไปและแม้แต่การปฏิบัติงานแทนหรือเป็นเจ้าของเจ้าหน้าที่ได้

3. หลักการทำงานกับกลุ่ม วัตถุประสงค์ของการพัฒนาชุมชนนี้มุ่งสร้างระบบต่างๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งนี้โดยพยายามสร้างและพัฒนาองค์กรหรือสถาบันต่างๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชนกลุ่มคนในรูปแบบต่างๆ จำเป็นต้องพัฒนาให้มีขึ้น เพื่อเป็นสถาบันของประชาชน เป็นแหล่งกลางในการศึกษา การรับและทำความคิดใหม่ๆ และเป็นแกนนำในทางปฏิบัติ การพัฒนาชุมชนทุกชนิดจึงมุ่งไปสู่การทำงานกับกลุ่มเป็นสำคัญ

4. หลักการสมทบ หลักการนี้เป็นวิธีดำเนินงานเพื่อการแบ่งเบาภาระการเงินของรัฐบาล และเป็นการสนับสนุนให้ประชาชนใช้แรงงานและวัสดุอุปกรณ์ในชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างเต็มที่ โดยการที่การดำเนินกิจกรรมใดๆ ในชุมชนนี้ ประชาชนจะได้รับการกระตุ้นให้เกิดความเสียสละเพื่อส่วนรวมด้วยการสละแรงงาน วัสดุอุปกรณ์ของประชาชนเพื่อสมทบกับงบประมาณ หรือเจ้าหน้าที่ของทางราชการด้วยวิธีนี้ โครงการต่างๆ ของการพัฒนาชุมชน จึงใช้งบประมาณของรัฐแต่น้อย ทำให้งบประมาณอันจำกัดของรัฐฯ สามารถให้บริการประชาชนได้อย่างทั่วถึง

5. หลักการประสานงาน ได้กล่าวแต่ต้นแล้วว่าการพัฒนาชุมชนนี้ โดยทั่วของมันเองแล้วไม่มีเอกลักษณ์เด่นชัดของงานแต่ประการใด แต่เป็นเพียงกลวิธีที่สอดแทรกเข้าไปเสริมให้งานด้านต่างๆ บรรลุผลสำเร็จอย่างมั่นคงเท่านั้น ด้วยเหตุนี้การพัฒนาชุมชนจึงไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ถ้าพึ่งตัวเอง ต้องอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ที่มีหน้าที่เฉพาะในกิจกรรมเพื่อสังคมในทุกด้านและรูปแบบต่างๆ

6. หลักการรับผิดชอบร่วมกัน ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนนี้ ความสำเร็จของงานมิได้อยู่เพียงแต่ได้มีการปฏิบัติงานเสร็จตามโครงการ แต่ยังมีความหมายไก่ไปถึงการมีส่วนรับผิดชอบดูแลรักษาให้ผลงานนั้นๆ คงอยู่เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนนานเท่านาน ดังนั้นการ

พัฒนาความรับผิดชอบร่วมกันจึงเป็นหลักการพัฒนาชุมชนที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบ เพราะจะทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของซึ่งจะนำไปสู่การมีความรู้สึกห่วงเห็นและคุ้มครองมาด้วย

7. หลักการขยายผล เนื่องจากการพัฒนาชุมชนนี้เป็นการพัฒนาในระบบของการทำงานในด้านต่างๆ ดังนี้ การปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนจึงมีกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนที่สามารถจะบอกผลที่จะเกิดขึ้นได้มากพอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าสามารถควบคุมปัจจัยเกี่ยวกับคนได้ ดังนี้ความสำเร็จของงานแต่ละอย่างระบบการทำงานจะต้องสามารถเป็นแบบอย่างนำไปปฏิบัติที่อื่นหรือกับงานอื่นๆ ได้ กล่าวโดยสรุปเกือบ การดำเนินงานพัฒนาชุมชนนี้จะต้องสามารถขยายผลการดำเนินงานออกไปสู่ชุมชนอื่นๆ ได้

จากหลักการต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นทั้ง 7 ประการ จะเห็นได้ว่างานพัฒนาชุมชนนี้ ยังอยู่กับประชาชนเป็นสำคัญ กล่าวคือมุ่งให้ประชาชนดำเนินกิจกรรมของตนเองด้วยตนเอง และเพื่อตนเอง หลักการอันสำคัญยิ่งของการพัฒนาชุมชนก็คือการที่จะต้องให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานและร่วมความคิดริเริ่มในโครงการต่างๆ การที่จะกล่าวว่างานชนิดใดได้ปฏิบัติไปโดยใช้หลักการรับผิดชอบในโครงการด้วยหลักการนี้ การที่จะกล่าวว่างานชนิดใดได้ปฏิบัติไปโดยใช้หลักการพัฒนาชุมชนหรือไม่นั้นก็จะดูได้ว่า งานนั้นเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนหรือไม่ ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมมากน้อยแค่ไหน และวิธีการปฏิบัตินั้นเป็นแบบอย่างที่จะขยายผลได้หรือไม่ ถ้าเข้าลักษณะเป็นงานที่ประชาชนเป็นผู้ริเริ่ม เป็นผู้ปฏิบัติ และผลสำเร็จสามารถขยายระบบการปฏิบัติไปสู่สิ่งอื่นๆ ได้ คือ ลักษณะของงานพัฒนาชุมชน

พัฒนา ศุภานนท์ (2525 : 23 – 26) ได้เสนอว่าการพัฒนาชุมชนควรมีหลักการที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ยึดถือประชาชนเป็นหลัก โดยยึดหลักเอาความต้องการและปัญหาที่แท้จริงของประชาชน และความร่วมมือร่วมใจของประชาชนเป็นพื้นฐานสำคัญ ในการที่จะเป็นไปสู่การช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด

2. ยึดรัฐบาลของชาวบ้านเป็นหลักในการพัฒนาทั้งคน วัตถุ และสถาบันทางสังคม

3. ยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน คือแผนหรือ โครงการพัฒนาชุมชน จะต้องมาจากประชาชนในชุมชน จะต้องไม่เป็นการบังคับให้ประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรม แต่ต้องให้ประชาชนเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ

4. หลักการปกคลุมองค์กร ต้องส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการปกคลุมองค์กรในรูปของสถาบันทางสังคมตามกลุ่มอาชีพ วัย เพศ โดยที่ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการเอง

5. หลักการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ โดยทำหน้าที่เป็นกลางในการประสานงานที่จะนำบริการต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชนไปสู่ชุมชน
6. การพัฒนาชุมชนจะต้องเริ่มต้นจากสิ่งที่ทำได้ง่ายก่อนแล้วจึงค่อยๆ ไปสู่งานที่จะนำไปสู่งานที่ทำได้ยากขึ้นเป็นลำดับ
7. การเปลี่ยนแปลงในชุมชนต้องคำนึงถึงง่ายๆ ในชีวิตของคน เช่น ให้เริ่มต้นในกลุ่มคนที่ยอมรับ หรือแนะนำให้ง่ายก่อนไปสู่ศ้านอื่นๆ ต้องอาศัยอ้างอิงในสิ่งที่ชาวบ้านรู้และเคยชินอยู่แล้ว
8. ยึดถือวัฒนธรรมเป็นหลัก การพัฒนาชุมชนจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ศาสนา ความเชื่อ เป็นต้น จึงจะทำให้เกิดการยอมรับและนำไปสู่การพัฒนาชุมชนได้

จากหลักการพัฒนาชุมชนที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า หลักการที่สำคัญก็คือการยึดถือประชาชนเป็นศูนย์กลาง เพราะการพัฒนาชุมชนนั้นเป็นการพัฒนาของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเอง ดังนั้นการพัฒนาชุมชนจึงต้องกระทำอย่างรอบคอบระมัดระวัง โดยการคำนึงถึงประชาชนตลอดเวลา ผู้วิจัยให้ความหมายการพัฒนาชุมชน ในการวิจัยครั้งนี้ว่า การพัฒนาที่พระสงฆ์มีส่วนดำเนินการทั้งการพัฒนาทางด้านร่างกายและจิตใจ การให้บริการชุมชนในด้านต่างๆ จำนวน 5 ด้าน คือ ด้านการศึกษาสังเคราะห์ ด้านการสาธารณสุข ด้านเผยแพร่ศาสนา ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และด้านการพัฒนาจิตใจ เพื่อให้ชุมชนที่พระสงฆ์อาศัยอยู่มีความอยู่คิดเห็นดี มีความสามัคคี และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

3. พระราชบัญญัติคณะกรรมการ

ในการปักธงคณะกรรมการเพื่อให้เกิดความเรียบร้อย และให้เกิดความชัดเจนในการดำเนินงานตามบทบาทของพระสงฆ์และวัด คณะกรรมการได้ตรากฎหมายการปักธงคณะกรรมการโดยยึดแนวทางปฏิบัติให้เป็นตามหลักพระธรรมวินัย เรียกว่า “พระราชบัญญัติคณะกรรมการ” ซึ่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการที่มีผลบังคับใช้กับพระสงฆ์ในปัจจุบัน คือฉบับ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 โดยในพระราชบัญญัติคณะกรรมการฉบับนี้ ได้กำหนดบทบาทภารกิจของมหาเถรสมาคม และพระสงฆ์ เพื่อการปักธงคณะกรรมการฯให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

คู่มือพระสังฆาธิการ (2547) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติดำเนินการจัดทำคู่มือพระสังฆาธิการ โดยรวบรวมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการ กฎระเบียบ คำสั่ง ประกาศ และมติเกี่ยวกับการปักกรองคณะสงฆ์ เพื่อให้ได้รับทราบบทบาทหน้าที่ของตน ได้อย่างถูกต้องและเป็นแนวทางในการบริหารจัดการภายในวัด ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยในการวิจัยครั้งนี้ มีมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง ได้กำหนดบทบาทหน้าที่และทิศทางในการดำเนินงานของพระสงฆ์ไว้ดังนี้

มาตรา 15 ตรี มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) ปักกรองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
 - (2) ปักกรอง และกำหนดการบรรพชาสามเณร
 - (3) ควบคุม และส่งเสริมการศาสนาศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแพร่การสาธารณูปการ และการสาธารณูปการ สงเคราะห์ของคณะสงฆ์
 - (4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนทั่วไป
- มาตรา 20 คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปักกรองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปักกรองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม
- มาตรา 21 การปักกรองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้แบ่งเขตการปักกรอง ดังนี้

(1) ภาค

(2) จังหวัด

(3) อำเภอ

(4) ตำบล

จำนวนและเขตปักกรองดังกล่าวให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม

มาตรา 37 เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

- (1) บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนาสมบดิของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- (2) ปักกรองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสด์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระราชบรมวินัย กฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- (3) เป็นทูรษะในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระราชบรมวินัย แก่บรรพชิตและคฤหัสด์
- (4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนทั่วไป

มาตรา 38 เจ้าอวاسมีอำนาจดังนี้

- (1) ห้ามบรรพชิตและคุหสัตตซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอวاسเข้าไปออาศัยภายในวัด
- (2) สั่งให้บรรพชิตและคุหสัตซึ่งไม่อยู่ในโถวทของเจ้าอวัสออกไปจากวัด
- (3) สั่งให้บรรพชิตและคุหสัตที่มิทื่อยุ่พานักอาศัยในวัดทำงานภายในวัด หรือให้ทำหัตท์บน หรือให้ขอกมาไทยในเมืองบรรพชิตหรือคุหสัตในวัคนั้นประพฤติมิดคำสั่งของเจ้าอวัสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎหมายเดรสามาคอม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

นอกจากนี้ยังมีการออกกฎหมายเดรสามาคอม ฉบับที่ 23 พ.ศ. 2541 ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ในหมวดที่ 3 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค โดยมีสาระสำคัญดังนี้

(1) วิธีดำเนินการเพื่อความเรียนรู้ดีงาม วิธีดำเนินการศาสนาศึกษา และศึกษาสังเคราะห์วิธีดำเนินการเผยแพร่พระพุทธศาสนา วิธีดำเนินการสาธารณูปการ และสาธารณสังเคราะห์ อันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และพระศาสนา ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม

(2) ให้มีเจ้าคณะมหาณิกายและเจ้าคณะธรรมยุต ปกครอง บังคับบัญชาวัดและภิกษุสามเณรในนิกาย นั้นๆ

อนึ่งในการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค แบ่งเป็นระดับภาค ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล มีผู้บังคับบัญชาในตำแหน่งเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลตามลำดับ สำหรับอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล มีลักษณะอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกัน แต่ต่างกันที่เขตพื้นที่การปกครอง โดยในหมวดที่ 3 ส่วนที่ 3 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่การปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอของเจ้าคณะอำเภอ ไว้ดังนี้

(1) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎหมายเดรสามาคอม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาหนึ่งอton

(2) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนาศึกษา การศึกษา สังเคราะห์ การเผยแพร่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสังเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี

- (3) ระจับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคกรรม วินิจฉัยข้อบกอกอุทธรณ์คำสั่งหรือ
คำวินิจฉัยขึ้นเข้าคณะกรรมการ
- (4) แก้ไขข้อขัดข้องของเข้าคณะกรรมการให้เป็นไปโดยชอบ
- (5) ควบคุมบังคับบัญชาเข้าคณะกรรมการและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ใน
บังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ใน
บังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย
- (6) ตรวจการและประชุมพระสังฆาชีการในเขตปกครองของตน

จากพระราชบัญญัติคณะกรรมการที่กำหนดขึ้น ถือได้ว่าเป็นกรอบ
การดำเนินบทบาทที่สำคัญของคณะกรรมการจะต้องรับเอาไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติ และถือเป็น
ภาระที่ต้องที่จะต้องดำเนินการสถานต่อให้เหมือนกันหรือมิใช่ทางเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่ง
อาจมีความแตกต่างกันบ้างในรายละเอียด รูปแบบกิจกรรม หรือ โครงการ และรวมถึงกลยุทธ์ใน
การทำงานของแต่ละท่าน ทั้งนี้ ต้องมีครอบคลุมที่สำคัญของพระพุทธศาสนาในการทำงาน คือ
พระธรรมวินัย และคำนึงถึงความเหมาะสมสมแก่สมณสารูปเป็นสำคัญ โดยการดำเนินบทบาท
ตามภารกิจนี้ให้เป็นไปตามตำแหน่งหน้าที่ทางคณะกรรมการ และให้เป็นไปตามศรัทธาความมุ่งมั่น
ในการเสียสละบำเพ็ญประโยชน์ให้บังเกิดแก่สังคมและชุมชนต่อไป

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พินิจ ลักษนานันท์ (2549 : 218-219) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการเปลี่ยนแปลงทาง
สังคมกับการปรับเปลี่ยนบทบาทการพัฒนาของพระสงฆ์นักพัฒนาภาคอีสาน ได้ให้ الرحمن
ต่อบทบาทพระสงฆ์นักพัฒนาว่า โดยวิถีพุทธแต่เดิมพระต้องพึงชุมชนและชุมชนต้องพึงพระ
พระสงฆ์จึงต้องมาทำงานช่วยเหลือเพื่อชุมชน โดยต้องเป็นผู้นำทางความคิด การศึกษา เป็นที่
ปรึกษาเป็นที่พึงทางใจ และสร้างโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้ที่จะเสียสละเพื่อชุมชน ในการทำงาน
พัฒนาพระสงฆ์ไม่ควรจะตั้งความหวังไว้สูงเกินมาก สิ่งที่จะต้องทำหรือเก็บบัญชานั้นมีมากนัย
แต่คงทำไม่ได้ทั้งหมด ต้องพิจารณาตามความเหมาะสมกับความต้องการของชาวบ้านและ
ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน การทำงานพัฒนาต้องพึงเตียงประชาชน เพราะถ้ากำหนดแผนเอาไว้
แล้วนำไปให้ชาวบ้านดำเนินการอาจไม่สอดคล้องตามความต้องการของชุมชนซึ่งอาจต้อง
ถ้มเลิกเมื่อจบประมาณหมุด หรือเมื่อชาวบ้านเห็นว่าไม่ได้สร้างประโยชน์ให้เกิดแก่ชุมชน

การทำงานสังคมพัฒนาจึงต้องเน้นการทำงานอย่างมีความต่อเนื่อง ชาวบ้านมีความสามัคคี ทึ้งวัด โรงเรียน และชุมชนต้องประสานการทำงานกัน ไม่ใช่ให้วัดเป็นฝ่ายนำและชาวบ้านตาม ต้องร่วมมือกันทุกฝ่ายตามแนวทาง “บวร”

การทำงานพัฒนาของพระสงฆ์อาจมีลักษณะต่างคนต่างทำ แต่ก็มีเป้าหมายร่วมกัน คือ การทำเพื่อสังคม ไม่ใช่ทำเพื่อผลงานหรือรางวัลต่างๆที่สำคัญ คือพระสงฆ์ควรให้ความสำคัญ กับชาวบ้าน ทำงานเพื่อชาวบ้าน นำชาวบ้านรักษาและประยุกต์ประเพณี นำความรู้มาถ่ายทอดให้ ชาวบ้านเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชาวบ้าน นอกจากนี้การทำงานให้ชุมชนของพระสงฆ์ควรพยายาม ทำในลักษณะเครือข่าย แม้ว่าอาจจะทำได้ยาก เพราะการทำงานของพระสงฆ์นักพัฒนา ก็มี ความหลากหลายตามเงื่อนไข โอกาส และศักยภาพของแต่ละชุมชน

ในชนบทอีสานนั้นแก่น้ำที่จะเป็นผู้นำการพัฒนาที่ดี คือผู้ที่ชาวบ้านเคารพนับถือเป็น ผู้เสียสละให้ชุมชน พระสงฆ์จึงอยู่ในสถานะที่สามารถเป็นแก่น้ำในลักษณะดังกล่าวนี้ได้ดี เพราะชาวบ้านนับถือพระสงฆ์ เคารพพระสงฆ์ และครรภาระพระสงฆ์เป็นเบื้องต้นอยู่แล้ว แต่ พระสงฆ์จะเป็นผู้นำเพียงฝ่ายเดียวไม่ได้ การทำงานพัฒนาจะไม่สำเร็จ ต้องร่วมมือกับผู้นำอื่นๆ ทั้งครู ผู้นำชุมชน และร่วมมือกับชาวบ้านทุกคนด้วย เพื่อให้มีคนที่สามารถสนับสนุนต่อการทำงาน ต่อไปได้ตลอดเวลา ในการทำงานพัฒนาของพระสงฆ์ไม่มีความเริ่มจากความคาดหวังว่าจะต้องมี การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐก็จะทำ ควรเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเป็นหลัก แต่ถ้า สามารถประสานงานกับเจ้าหน้าที่และองค์กรภาครัฐได้ การสนับสนุนด้านต่างๆ ก็อาจจะ มีเข้ามาและเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน โดยรวมมากยิ่งขึ้น

พระสมคิด ศรีบูรณ์ (2549) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อบาบทของพระสงฆ์ที่ เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผล ต่อบาบทของพระสงฆ์ในด้านการศึกษาสังเคราะห์ ด้านสาระรถสังเคราะห์ ด้านการเผยแพร่ ศาสนาธรรมด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และด้านการพัฒนาจิตใจ ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ตำแหน่งภายในวัด อายุ ระยะเวลาที่บวช ระดับ การศึกษาทางธรรมะ ระดับการศึกษาทางบาลี และระดับการศึกษาทางโลก มีความสัมพันธ์ของ ตัวแปรโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาบทบาทพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการ พัฒนาชุมชนรายด้านเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือด้านการส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม ด้านสาระรถสังเคราะห์ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านการเผยแพร่ศาสนาธรรมะ และ ด้านการศึกษาสังเคราะห์

พระมหาวิสดุ พลเทมา (2546) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน
: กรณีศึกษาพระครูสุธีปริยัติโภค มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและการพัฒนาชุมชน
ของพระครูสุธีปริยัติโภค เนื้อหาว่าวัดชัยศรี และเก้าองค์บ้านน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น
วิธีการวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสารและผลงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง
ผลการวิจัยพบว่าพระครูสุธีปริยัติโภค เป็นพระที่มีความตั้งใจที่จะช่วยพระพุทธศาสนาในการ
พัฒนาสังคมและชุมชนทั่วไป โดยมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องชี้นำในการ
พัฒนา ซึ่งบทบาทด้านสังคมวัฒนธรรมที่มองเห็นเป็นรูปธรรม คือ ด้านการจัดการเรียนการสอน
นักธรรมและนักเด็กในวัดชัยศรี และเขตใกล้เคียง รวมถึงการอบรมธรรมะ เข้าวัดเพื่อ
แก่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะเน้นให้ประชาชนมีความสามัคคี มีจิตสำนึกราชการณ์ เข้าวัดเพื่อ
รักษาศีล ซื่อสัตย์สุจริต ประกอบสัมมาชีพโดยชอบธรรม ด้านเศรษฐกิจได้นำประชาชนจัดตั้ง
หมู่บ้านเสียว วัดชัยศรี ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อเป็นการออม
ทรัพย์รู้จักประหนัยใช้จ่ายในครอบครัว นำการจัดตั้งร้านค้าสหกรณ์หมู่บ้านเพื่อเป็นการ
แก้ปัญหาเชื้อต้นค้า การจัดเครื่องอุปโภคบริโภคในเวลาไม่มีเงินสดในมือ รวมทั้งการส่งเสริม
อาชีพสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน คือการตั้งกลุ่มพิชพัฒนาครัวปลอดสารพิษ ด้านสิ่งแวดล้อม
ได้แก่ การพัฒนาสาธารณูปการพื้นฐานภายในหมู่บ้าน การสร้างถนนที่มีความมั่นคง การ
จัดระบบรักษาความสะอาด พื้นฟูและอนุรักษ์ด้านน้ำพอง โครงการธนาคารขยะจัดเก็บให้
ที่ปรากฎเป็นรูปธรรมในทัศนะของชุมชนมากที่สุด คือ การเผยแพร่ศีลธรรม ซึ่งจะสอนคิดถึงกัน
ความต้องการของชุมชนที่อยากรู้แบบทบทวนการพัฒนาชุมชนในอนาคตของพระครูสุธีปริยัติโภค
ในด้านศีลธรรมมากกว่าบทบาทด้านอื่น เพราะชีวิตจะดีงาม มีความสุข ประเทศชาติจะเจริญ
มั่นคง สังคมจะร่มเย็นเป็นสุข ได้ด้วยการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กันไป

พระมหาเจริญ คำราษ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทพระสังฆาธิการในภาวะ
วิกฤติเศรษฐกิจ ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณลักษณะส่วนบุคคลของพระสังฆาธิการ เป็นเจ้าอาวาสมากกว่าพระ
สังฆาธิการในระดับอื่น อายุส่วนใหญ่ 60 ปีขึ้นไป จำนวนปีบรรพชีวะ 21 – 30 ปี การศึกษา
ด้านสามัญ ส่วนใหญ่จบมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านนักธรรมส่วนใหญ่จบนักธรรมชั้นเอก และ
ด้านบาลี ส่วนใหญ่เป็นปริญญาตรี 3 ประจำปี ปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม พบว่า
พระสังฆาธิการมีการรับรู้ถึงภารกิจด้วยภารกิจด้วยภารกิจอยู่ในระดับมาก มีทัศนคติในการ
ทำหน้าที่อยู่ในระดับมาก ปัจจัยด้านสังคม พบว่า พระสังฆาธิการได้รับการสนับสนุนทางสังคม

อู้ในระดับมาก ได้รับการส่งเสริมชุมชนนิยมอยู่ในระดับมาก ได้รับการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมทางสังคมอยู่ในระดับมาก

ทางสังคมอยู่ในระดับมาก
2. บทบาทพระสังฆาธิการ มีบทบาททั้ง 8 ด้าน คือ ด้านการเผยแพร่ธรรม
การสาธารณสุข การส่งเสริมและอนรุกษ์ศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาจิตใจ และการให้
การศึกษาอยู่ในระดับมาก

การศึกษาอยู่ในระดับมาก
3. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทพระสังฆาธิการในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ โดยใช้สัมประสิทธิ์สัมพันธ์ของเพียร์สัน พบว่า ตำแหน่งเจ้าอาวาส มีความสัมพันธ์กับบทบาทพระสังฆาธิการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ปัจจัยที่มีผลต่อนบทบาทพระสังฆาธิการในการภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ โดยใช้การวิเคราะห์ทดสอบโดยพหุแบบขั้นตอน พบว่า ระดับการศึกษา มีผลต่อนบทบาทพระสังฆาธิการในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ อย่างมีรายได้ทางการเงินลดลง แต่ในช่วงนี้ สมควร นำสืบงาน (2545 : 90-91) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของวัดต่อชุมชนในชนบท ซึ่งหวัดขอนแก่น โดยได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของวัดและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัด ในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งพบว่า มีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดต่อชุมชนในชนบท ได้แก่ ระยะเวลาการบวชของพระภิกษุสามเณร และระดับการศึกษา มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดต่อชุมชนในชนบท

ชุมชนในชนบท
นริศษัย ขั้ยมาลา (2544 : 71) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทในการพัฒนาสังคมของวัดใน
จังหวัดขอนแก่น ซึ่งผลจากการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาสังคมของวัดในด้านต่างๆ
พบว่าบทบาทในการพัฒนาสังคมของวัด ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 52.9 บทบาท
เป็นรายด้าน พบว่า วัดมีบทบาทในการพัฒนาสังคมด้านการพัฒนาจิตใจมากที่สุดร้อยละ 90.33
ซึ่งใกล้เคียงกับบทบาทด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ร้อยละ 90.20 รองลงมาได้แก่ บทบาท
ด้านการสังคมสงเคราะห์ ร้อยละ 72.56 และพบว่า บทบาทด้านการศึกษาอยู่ในระดับน้อยที่สุด
เพียงร้อยละ 68.40

เพียงร้อยละ 68.40
พระมหาปัญญา สุขวงศ์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์
ในการพัฒนาสังคม: ศึกษารณิพะพิชาลธรรมพาก (พระพยอม กฤดาโภ) พบว่า มี 3 ด้าน คือ

1. ด้านให้การสนับสนุน คือการสนับสนุนด้านเงินทุนและวัสดุอุปกรณ์ โดยผ่าน
การศึกษา ผ่านการสาธารณสุขและองค์กรของรัฐและเอกชนด้านอื่นๆ เพื่อให้องค์กรเหล่านี้
สามารถทำงานด้านการพัฒนาสังคมได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น คือ ประยุตเวลา ประยุค

งบประมาณ จึงกล่าวไว้ว่าท่านได้ดำเนินบทบาทในการให้การสนับสนุน (Supporter) มากกว่า การพัฒนาสังคม

2. ด้านการให้แยกระดับและการเตือนสติ การพูดคุย การสนทนา การแสดงธรรมต่างๆ เพื่อให้ประชาชนดำเนินชีวิต ดำรงชีวิตที่ประกอบด้วยธรรม ทำให้ประชาชนได้ตระหนักรึ่ง ความเป็นจริงของชีวิต ความเป็นจริงของปัจจัยแวดล้อมตามที่เป็นจริง จึงเป็นการดำเนินบทบาทในการให้ความคิดหรือการเตือนสติทางสังคม (Social reminder) อันเป็นบทบาทสำคัญ อันหนึ่งของพระสงฆ์

3. ด้านสร้างความรู้ความคิด ด้านการให้ความรู้ ความคิดแก่ประชาชน คือเมื่อได้รับ การเตือนสติแล้วทำให้มีความคิด ถ้าความคิดเป็นประเดิมหลักที่สำคัญพระคุณเราถ้าความคิด ถูกต้องแล้วย่อมนำไปสู่แนวทางที่ดีตามมาด้วย ขณะนี้พระพิศาลธรรมพาทีจึงส่งเสริมให้ บุตรหลานได้รับการศึกษาการแสดงธรรมตามโอกาสต่างๆ หรือการสนทนากับประชาชนทั้งที่ เป็นทางการและไม่เป็นทางการล้วนเป็นการให้ความรู้ ความคิด (Educational thought) แก่ ประชาชนในสังคม

ชาญณรงค์ หินเกิด (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการ กับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม พนว่า มี 5 ด้าน คือ (1) การพัฒนาด้านการศึกษา กับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม พนว่า มี 5 ด้าน คือ (1) การพัฒนาด้านการศึกษา (2) การพัฒนาด้านการปกครอง (3) การพัฒนาด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา (4) การพัฒนา ด้านสาธารณูปการ และ (5) การพัฒนาด้านสาธารณูปการ

ชาลี่อง วุฒิจันทร์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนากิจกรรมคณะสงฆ์และ การพระศาสนา เพื่อความมั่นคงแห่งชาติจากการวิจัยในส่วนของวัด พนว่าความสัมพันธ์ระหว่าง ประชาชนกับวัดในฐานะตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมที่แตกต่างกันจากท้องถิ่นที่มี ความผูกพันกันน้อยที่สุด คือ ในชนชั้นคราFTER ไปสู่ท้องที่ชนบทที่มีพลเมืองหนาแน่นน้อย มี วัดและพระสงฆ์ในท้องที่น้อยแต่ประชาชนมีความต้องการและมีความผูกพันกับวัดมากที่สุด แต่ พนว่าวัดในฐานะตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคม ไทยมีหน้าที่ สร้างเคราะห์ และพนว่าวัดในฐานะตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคม ไทยมีหน้าที่ สร้างเคราะห์ ประชาชนทางด้านจิตใจ โดยเป็นผู้ดำเนินการรักษาความเรียบร้อยงานการศาสนศึกษา การศึกษา ประชาชนทางด้านจิตใจ โดยเป็นผู้ดำเนินการรักษาความเรียบร้อยงานการศาสนศึกษา การศึกษา สร้างเคราะห์ การเผยแพร่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณูปการ สร้างเคราะห์ การเผยแพร่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณูปการ

ประกอบ มีโภครกอง (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง กับเยาวชน ในเขตเทศบาลครรชอนแก่น พนว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชน มีดังนี้คือ จัดโครงการพัฒนาเยาวชน และอบรมสามเณรภาคฤดูร้อน จัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนา รุ่นอาชีวศึกษา เพื่อส่งเสริมเยาวชน เผยแพร่ธรรมะทางวิทยุโทรทัศน์ จัดโครงการธรรมตัญจรอบรม

ศึกษารัฐและจริยธรรม จัดตั้ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อสั่งสอนเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทาง การศึกษา สอนศึกษารัฐในโรงเรียน และจัดกิจกรรมเข้าค่ายอบรมศิลปวัฒนธรรม และวัดที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับเยาวชนมากที่สุด คือ วัดราษฎร์ รองลงมาคือ วัดศรีนวล วัดหนองแวง ส่วนวัดโพธิ์มีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับเยาวชนน้อยที่สุด โดยหันสู่วัด มีจุดประสงค์เกี่ยวข้องกับเยาวชน คล้ายกัน คือ เพื่อปลูกฝังและพัฒนาศึกษารัฐและจริยธรรมให้แก่เยาวชน เพื่อป้องกันปัญหาอันจะเกิดกับเยาวชน เช่น ปัญหายาเสพติด และปัญหาการทะเลาะวิวาท เป็นต้น และเป็นการใช้เวลาว่างสำหรับเยาวชนให้เป็นประโยชน์ทั้งจะได้เรียนรู้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาแล้ว นำเสนอหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

กองแผนงาน กรมการศาสนา (2540 : บพคดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อ ความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนารัฐให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน พ布ว่า กระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสวัดทุกรูป มีกระบวนการ แบบบรรณาธิปไตย กล่าวคือ การบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังข้อคิดเห็น ในลักษณะการปรึกษาหารือ โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนารัฐให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน แบ่งเป็น 2 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยหลัก หรือปัจจัยโดยตรง ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษหรือคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ เน้นความมีมนุษย์สัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ ระยะเวลาในการบวช ระดับการศึกษาและกระบวนการบริหารในการทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นต้น

2. ปัจจัยเสริม คือปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุน ได้แก่ สภาพแวดล้อมทำเลที่ตั้งบรรยายกาศในวัด และการที่วัดมีลักษณะพิเศษเฉพาะ เช่น เป็นโบราณสถาน มีโบราณวัตถุ ทางศิลปวัฒนธรรม และอื่นๆ

จรินทร์ ยังสังข์ (2540 : บพคดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทพะรังษ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพะรังษ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเนื่องในปัจจัยที่ทำให้บทบาทพะรังษ์ในเขตชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทมีบทบาทเปลี่ยนแปลงไปจากหลักการของพุทธศาสนาการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างการสัมภาษณ์ สนทนากลุ่มและการศึกษาเอกสารต่างๆ ข้อมูลได้รับการตรวจสอบความสมบูรณ์ และแยกแยะเป็นหมวดหมู่แล้วทำการวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดทฤษฎีที่กำหนด แล้วนำเสนอบรรยาย ผลการวิจัย พ布ว่า

1. พะรังษ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงมีบทบาทหลักด้าน ได้แก่ ด้านการเผยแพร่

คานธรรนคัววิธีการต่างๆ ด้านให้การศึกษาทั้งพระภิกษุสงฆ์ สามเณร และประชาชนด้านการสารณุปการการบำรุงวัด ด้านสาธารณสุขที่แก่ประชาชนทั้งด้านวัฒนธรรมและจิตใจ

2. บทบาทที่เอื้อต่อรัฐในการปกครองเป็นเครื่องมือของรัฐรับนโยบายของรัฐในการสั่งสอนให้ประชาชนไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาซึ่งมีผลให้พระสงฆ์ได้รับผลตอบแทนด้านลักษณะการ เช่นตำแหน่ง และวัตถุต่างๆ

3. เนื่องไปจัดที่ทำให้บทบาทพระสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงจาก 2 ด้าน คือ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ พระสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทเพื่อชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสื่อสารมวลชน ค่านิยม ด้านความเชื่อด้วยความร่วมถึงการแทรกแซงของรัฐ นักการเมืองนักธุรกิจเอกชนปัจจัยภายใน คือ พระสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทเพื่อปัจจัยของพระสงฆ์เอง เช่น การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของพระสงฆ์ กฏหมายความสงบเรียบร้อยและการปกครองคณะสงฆ์ และทัศนคติของพระสงฆ์ที่ได้รับการกล่อมเกล้ามาอย่างยาวนาน

เริงฤทธิ์ พลนานอินทร์ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี พบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานีมีบทบาทในการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา 3 ด้าน คือ

1. การพัฒนาด้านวัตถุ ของพระสงฆ์ส่วนใหญ่มีบทบาทในการพัฒนาบริเวณวัด เป็นสำคัญ ได้แก่ จัดสร้างห้องน้ำ ห้องส้วม และถังเก็บน้ำฝน เพื่อการจัดการด้านโภชนาการและสุขาภพอนามัย จัดตั้งโรงเรียนประเพรียติธรรมเพื่อให้การศึกษาแก่บุคคลทุกวัยทุกระดับ การอนุรักษ์ป่าไม้รวมทั้งการรักษาสภาพแวดล้อมภายในวัด และการสร้างศาลาการเปรียญ เพื่อสารณุปการส่วนนอกวัด ได้บริจาคเงินเป็นกองทุนการศึกษาหรือสมทบทุนเพื่ออาหารกลางวันและสนับสนุนการก่อสร้างศาลาประชาคมในตำบลหมู่บ้าน

2. การพัฒนาด้านจิตใจ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้อบรมประชาชนในการสวดมนต์รักษาศีลพอยๆ กับการแสดงธรรมเทศนาในวันพระอบูรນ โดยใช้คำคม อุทาหรณ์ และสุภาษิต ประกอบตามโอกาสอันควร จากกลุ่มคนส่วนน้อยไปสู่กลุ่มคนส่วนใหญ่รวมทั้งการแนะนำให้ถดถอยภาษาบ้านเมืองอีกด้วย

3. การพัฒนาด้านสังคม พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้ช่วยกระตุ้นจิตใจประชาชน ให้กระทำการดี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความบริสุทธิ์จริยธรรมร่วมประชุมและให้ข้อเสนอแนะการทำางานแก่คณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อสร้างความสามัคคีและความสงบสุขในชุมชน

พระมหากรุณาธิคุณ นันทเพชร (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ทัศนคติของพระสงฆ์

ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม โดยทำการศึกษา กับพระสงฆ์ที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 4 ของมหาวิทยาลัยสงฆ์สองแห่ง และภิกษุ สามเณร ผู้กำลังศึกษาภาษาบาลีชั้นประโภค ป.ธ.๙ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกวิชาตี ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งผลการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ ส่วนใหญ่รับรู้ปัญหาสังคมด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นและมีความเห็นว่าปัญหาการว่างงาน และบั้งไฟฟ้า ว่าพระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบว่า บทบาทพระสงฆ์ในอนาคต ซึ่งนอกเหนือจากการเผยแพร่ศาสนาธรรมแล้ว พระสงฆ์ควร มีบทบาทในด้านการให้การศึกษา และพัฒนาจิตวิญญาณเมื่อพิจารณาบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาสังคม โดยเริ่งลำดับความสำคัญมากไปหน้าอย่างต่อไปดังนี้ บทบาทด้านการพัฒนา จิตวิญญาณ บทบาทด้านการให้การศึกษาและบทบาทด้านสังคมสังเคราะห์ ตามลำดับ

รุ่งโรจน์ คำเน่น (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อบทบาท การพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาส : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดเพชรบูรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา บทบาทของเจ้าอาวาสในการพัฒนาชุมชน ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อบทบาทในการพัฒนา ชุมชนของเจ้าอาวาส และปัญหาอุปสรรคที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาส ผลการวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสมีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชน ในกิจกรรมการพัฒนาด้านจิตใจ มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การส่งเสริมและพัฒนาการศึกษา การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาเพื่อจัดระเบียบชุมชน การพัฒนาสาธารณูปโภค การส่งเสริมการมีส่วนร่วมการฝึกอบรม พัฒนาอาชีพ การส่งเสริมการเกษตร และกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาอื่นๆ ตามลำดับ สำหรับ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อบทบาทการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ระยะเวลาการบวช อายุ และความรู้ ความเข้าใจในการพัฒนาชุมชน ปัญหา และอุปสรรคในการพัฒนา เกิดจากการขาดความร่วมมือ ของประชาชนมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ งบประมาณไม่เพียงพอ เจ้าหน้าที่ทางราชการ ขาดความจริงจังในการพัฒนา ผู้นำท้องถิ่นขาดความสนใจในการพัฒนาสุขภาพร่างกาย ของเจ้าอาวาส ขาดความรู้ความเข้าใจ กฎระเบียบต่างๆ ตามลำดับ

สุรินทร์ จันทร์นคร (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของ “บัว” (บ้าน วัด โรงเรียน) ในการพัฒนาชุมชน พบว่า สถาบันศาสนาและความเชื่อมนิบทบาทเกี่ยวกับด้าน การศึกษา และเศรษฐกิจค่อนข้างน้อย โดยองค์ประกอบของสถาบันที่มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ องค์วัตถุ (ศาลาการเปรียญ) ตำแหน่ง ได้แก่ พระสงฆ์ และพิธีกรรม โดยองค์ประกอบต่างๆ มีความสำคัญไม่แตกต่างกันสถาบันครอบครัวและเครือญาติ สถาบันศาสนาและความเชื่อ และสถาบันการศึกษา มีความสัมพันธ์ในการพัฒนา ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจและสังคม

พระวิเชียร สีหานุตร (2536 : บพคดย๐) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษารณีพระธรรมหาวีรานุวัตร วัดไธสง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทในการพัฒนาสังคม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ เทปบันทึกเสียง กล้องบันทึกภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ วิเคราะห์เอกสาร และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และการสนทนากลการวิจัยพบว่า พระธรรมมหาวีรานุวัตร เป็นพระสงฆ์ศึกษาสังเคราะห์ การเผยแพร่ การสาธารณูปการและสาธารณสังเคราะห์ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมรวมถึงการแก้ปัญหานลภava จนเป็นที่ยอมรับของสังคม โดยทั่วไปส่งผลต่อการพัฒนาสังคมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

พินิจ ลาภชนานนท์ (2529 : บพคดย๐) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทการพัฒนาของพระสงฆ์ในภาคอีสานเกี่ยวกับกลุ่มที่ในการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ในภาคอีสาน พบว่า กลุ่มที่หรือแนวทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ในพื้นที่ต่างๆ มีดังนี้

1. เป็นผู้บริหารโครงการ จะพบมากในพระสงฆ์พัฒนาที่มีสมณศักดิ์ และเป็นพระสังฆาธิการในระดับเจ้าคณะอำเภอขึ้นไป ซึ่งการทำงานพัฒนาชนบท จะไม่กำหนดความเฉพาะในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง แต่จะดำเนินการร่วมกันกับพระสงฆ์พัฒนาที่มีภาระคับเจ้าอาวาส เป็นต้น
2. เป็นผู้นำการพัฒนา พูนมากในชุมชนที่ประชาชนยังขาดจิตสำนึก และความตื่นตัวในการพัฒนาชนบท โดยส่วนมากจะเป็นชุมชนที่มีลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจดี

3. เป็นผู้ประสานงาน โครงการ ในแนวทางนี้พระสงฆ์พัฒนาจะอยู่ในฐานะของสื่อกลาง ทำหน้าที่ประสานงานพัฒนาต่างๆ กับหน่วยงานของรัฐบาล และองค์กรเอกชน ทุกๆ ส่วน

ยานาจ บัวศิริ (2528 : บพคดย๐) ได้ศึกษาเรื่อง คุณสมบัติและบทบาทของเจ้าอาวาสวัดในพระพุทธศาสนา ที่เอื้อต่อการพัฒนาชนบทยากจนในภาคเหนือ โดยมีกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยแบ่งออกเป็นห้ากลุ่ม คือ พระสงฆ์ พระสงฆ์พัฒนาที่มีอาชีพรับราชการ ประชาชนที่มีอาชีพค้าขาย และประชาชนที่มีอาชีพเกษตรกรรม ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของเจ้าอาวาสวัดที่จะช่วยพัฒนาชนบทยากจนในภาคเหนือ ดังนี้ 1. ด้านการปลูกฝังและส่งเสริมศิลปกรรมแก่ประชาชน 2. ด้านกิจกรรมระดับหมู่บ้าน 3. ด้านการบริการพื้นฐาน

อรุณรัตน์ วิเชียรເປົ້າ (2525 : บพคดย๐) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในสังคม ล้านนาไทยพบว่า ในสังคมไทยวัดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน เมื่อมีเทศกาลวัดจะบริการด้านสถานที่และช่วยประกอบพิธีกรรมตลอดจนงานบันเทิงรื่นเริงต่างๆ รวมไปถึงการบริการให้เช่น

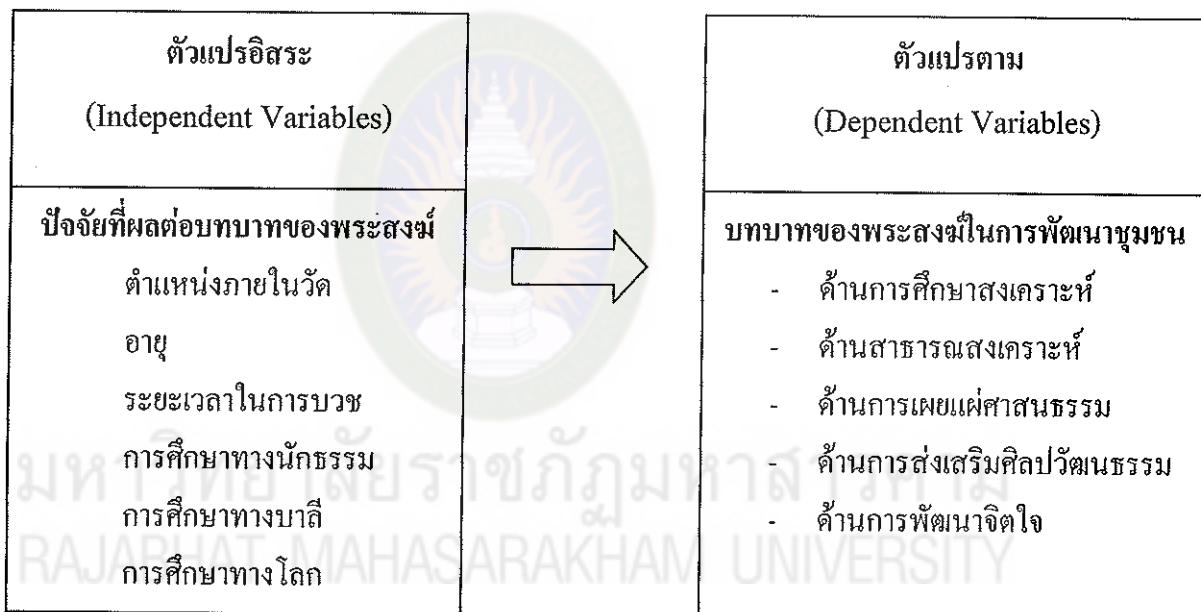
สิ่งของเครื่องใช้จากวัด วัดจะจัดบริการให้ทุกคนในหมู่บ้าน เมื่อมีเหตุการณ์ที่ร้ายแรงในบ้านเมือง ประชาชนจะนึกถึงวัด และจะนาความช่วยเหลือจากวัด ด้านการศึกษา วัด เป็นสถานบริการการศึกษาแก่ลูกหลานในหมู่บ้านพรี และวัดบังเป็นสถานสงเคราะห์คนที่ยากจนในการอนุเคราะห์ที่พักอาศัยในพื้นที่กว้างขวาง

มนิเวรรณ พิวนิม (2524 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาร่อง ลักษณะ โครงสร้างทางสังคม ของชุมชน และความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชน ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนต่ำบลติ่งชัน อำเภอค่านถานหอย และตำบลบ้านเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัยพบว่า ในชุมชนทึ่งสองแห่ง ชาวบ้านกับพระสงฆ์ซึ่งมีการติดต่อกันในลักษณะการพึ่งพาอาศัยกัน โดยชาวบ้านยังต้องการให้มีวัดและพระสงฆ์สำหรับการทำบุญและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามประเพณีที่ปฏิบัติกันมา พระและวัดบังต้องพึ่งพาการสนับสนุนทางด้านวัสดุและปัจจัยจากชาวบ้านอยู่ และในวัดชุมชนทึ่งสองแห่งแตกต่างกันในรายละเอียดอันเป็นผลมาจากการโครงสร้างทางสังคมที่ต่างกัน ระหว่างสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบทนادใหญ่ กับสังคมชนบท วัดในชุมชนขนาดใหญ่มีมากกว่า 1 วัด และจะแข่งขันกันในเรื่องเกี่ยวกับความสามารถของพระ การก่อสร้างและบูรณะวัด พระมีบทบาทและสถานภาพสูง เพราะมีการศึกษาพอสมควรและสามารถสร้างขอข่าวกิจกรรมสัมพันธ์ครอบคลุมไปถึงชุมชนอื่นๆ ด้วย ความสัมพันธ์ของวัดกับชาวบ้านจึงเป็นทางการ ส่วนวัดในชุมชนชนบทนัดเด็ก ชาวบ้านมีความผูกพันกับวัดมาก แต่หากพระที่มาประจำวัด ได้ยกบทบาทและสถานภาพของพระก็น้อย ผู้นำชุมชนเข้าไปครอบคลุมกิจกรรมของวัดแทน

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อนบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ทำให้ทราบว่าพระสงฆ์ให้มีบทบาทอย่างไรบ้าง ในสังคม และยังเป็นคุณูปการยิ่งแก่สังคมชุมชน เพราะในฐานะที่พระสงฆ์หรือสถาบันสงฆ์เป็นองค์กรหนึ่งทางสังคม และเป็นพัลสร้างสรรค์พัฒนาในระดับราบที่สูง และเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างมีศักดิ์ทาง ผู้วิจัยได้นำตัวแปรจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาดำเนินการเป็นกระบวนการคิดในการศึกษาครั้งนี้ คือตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยด้านตำแหน่งภัยในวัด อายุ ระยะเวลาที่บวช การศึกษาทางนักธรรม การศึกษาทางบาลี และการศึกษาทางโลก ส่วนตัวแปรตาม ได้แก่ บทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณสุข เศรษฐกิจ ด้านการเผยแพร่ศาสนาธรรม ด้านการต่างเสริมศิลปวัฒนธรรม และด้านการพัฒนาจิตใจ

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงพระราชบัญญัติ คณะสังฆ์ ผู้วิจัยได้กำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน เขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)